

תוכן הענינים

משהאדם יודע שתכלית החושך וההסתר לכסות הפנימיות, ואינו עושה מעיקר מפל, אין בכח החושך להסתיר האמת א

היצר הרע מעצמו בטל, רק על ידי התקרבות האדם הוא עולה על ראשו

כיון שיוסף בטח באמת בה' יתברך, אף שטעה וביקש משר המשקים שיזכירוהו, הצילו הקב"ה וישכחוהו ב

יוסף הרגיש מיד שטעה בבקשתו משר המשקים, וישכחוהו יוסף לשר המשקים, ובטח בה' ד

מי ששם מבטחו בה', צריך להשמר ביותר שלא יפנה אל הרהבים, כי הם רודפין אחריו ביותר ה יש ללמוד מפרשה זו, להכין לעצמו בימים הטובים שנתגלה הקדושה בהם, לקבוע ההארות בלב הישב, להיות על ימי הרע כשהקדושה נסתרת ו

הסטרא אחרא אין להם כח מעצמם ח"ו, וכל כחם מחיות השי"ת שאצלם בגלות והסתר \ קודם כל נסיון יש הארה לאדם, ללמוד איך להתנהג אחר כך

כל הגלויות הם כמו חלומות ודמיונות, ואם היה ברור שהכל ממנו יתברך, היה נגלה הטוב בכל דבר, וע"י תורה ועבודה יכולים לבטלם ח

כל כוונת ישראל בהרמת קרנם, צריך להיות לשם שמים, שכבודו של הקב"ה יתגדל ח

המצוות שאדם מקיים הם בעזר עליון, אולם השמירה מלא תעשה הוא של האדם, והעומד בנסיון שכרו גם בעוה"ז ט

לעשות מעשים טובים הוא רק מעזר השי"ת, אבל להתגבר נגד תאוותו ורצונו הוא מכח האדם י כשהאדם מכניע עצמו כראוי להשי"ת, ממילא נכנע הטבע וכל הבריאה אליו

יוסף הצדיק הוא מקור החיות, ומצד שיש בו תמיד התחדשות החיות, יש לו ביטול וכריעה להשי"ת, כמו שדרתו של אדם יא

יוסף נקרא אברך אף בזקנותו, שאף בהיותו חכם ועבר עליו שנים רבים, צריך להיות בו ענין הביטול והכריעה לה' י

הצדיק צריך לסבול הכל, ולמצוא תקנה עבור כל אחד בערכו יב

כח יוסף הצדיק שהיה יכול להסתיר את עצמו יג

יעקב אבינו תיקן כל המדריות שהיה בכח אנושי, רק כשהגיע לסופן והרגיש שאין כבר בכחו ביקש בתפלה עזר השי"ת יג

בריות העולמות הם מכח התפשטות מאמרי השי"ת, ויורדים ממדרגה למדרגה עד שנעשה עולם השפל שנמצא בו התנגדות לקדושה, ואז אמר לעולמו די שלא יתפשט עוד \ כל ירידת העולמות נעשה עבור עבודת הצדיקים שמבררים האמת תוך השקר, אבל בסוף המדרגות כבר לא היה בכח אנשים לתקן כל כך

אף שהצדיק גובר על יצרו ומוסר כל השקו ורצונו להשי"ת, היצה"ר ממשיך להתגבר בכל יום, כי כן רצון הבורא ית' להיות הרצון רצוא ושוב, כדי להעלות כל הרצונות שבאדם להשי"ת טו

אף שרואה שיצרו מתגבר עליו, אל יפול לב האדם, ויאמין כי מעשיו הטובים עולים לשמים

יש ללמוד מהשבטים, איך על האדם שמלא הטאים ליבוש מהשי"ת בכל עת טז

פרשת מקץ

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וְגו' (מא, א).

בַּמִּדְרָשׁ (ב"ר פט, א) קִיץ שָׁם לְחֻשְׁךָ (איוב כח, א) כו"ב. פִּי הִנֵּה הַשֶּׁם יִתְפָּרַךְ בְּרֵא הַכֹּל, וְלְחֻשְׁךָ שָׁם קִיץ, פִּי הוּא רַק לְכִסּוֹת הַפְּנִימִיּוֹת עַל יְדֵי הַקְּלִיפָה הַסּוֹכְבֶּת, אֲבָל עֵיקַר הַמְּכוּוֹן, תְּכַלִּית הוּא חוֹקֵר (שם), שְׁאִין שׁוֹם הֶסְתֵּר וְחֻשְׁךָ שְׁלֵא יִהְיֶה לְתוֹעֵלָת, פְּדִמְסִיק הַמִּדְרָשׁ (ב"ר שם ב) בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתֵר (משלי מ, יד)¹.

אָבֵן, הַכֹּל תְּלוּי בְּהֶאֱדָם, כְּשִׂיּוּדֵע זֹאת, וְאִינּו עוֹשֶׂה מְעִיקֵר טָפֵל וּמְטָפֵל עֵיקֵר, אָז אֵין בְּכַח הַחֻשְׁךָ לְהֶסְתֵּיר הָאִמָּת.

וְרִמּוֹ הַחֲלוֹם, שְׂבַע פְּרוֹת עוֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן (מא, ב), שְׂאֵחַר הַעֵיקֵר נִמְשָׁךְ הֶהְסְתֵּר, אַחַר כֵּן וְתַעֲמוּדְנָה אֶצֶל הַפְּרוֹת כו' (שם), אַחַר כֵּן וְתֹאכְלָנָה כו' (שם א)². וְכֵן הַמְּשָׁל בְּגִמְרָא (סוכה נב, ב) הַלֵּךְ, אֹרַח, בַּעַל הַבֵּית³. שְׁהֵיֶצֶר הָרַע מְעַצְמוּ בְּטָל, רַק עַל יְדֵי הַתְּקַרְבוֹת

שכתוב בכל עצב יהיה מותר, שעל ידי העצב מוציאים הניצוצות קדושה כנ"ל... וזהו שאמרו למה, שנטל את בתה, ובזה הוציא כל הניצוצות קדושה שהיה אצלה כו'. וראה יתרו תרמו"א.

ד. "והנה מן היאר עולות שבע פרות יפות מראה ובריאות בשר וגו', והנה שבע פרות אחרות עולות אחריהן מן היאור רעות מראה ודקות בשר, ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור, ותאכלנה הפרות רעות המראה ודקות הבשר את שבע הפרות יפות המראה והבריאות" וגו'. וראה לקמן הערה כא.

ה. ראה סוכה נב, ב: אמר רבא בתחלה קראו (ליצר הרע) הלך, ולבסוף קראו אורח, ולבסוף קראו איש, שנאמר (שמואל ב יב, ד) ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקר לעשות לאורח, וכתוב (שם) ויקח את כבשת האיש הרש ויעשה לאיש הבא אליו. וראה רש"י בשמואל שם: ויבא הלך, דימה את יצר הרע תחלה להלך שעובר לדרכו, ואחר כך לאורח שנעשה אכסנאי, ואחר כך לאיש שהוא בעל הבית. וראה מעינה של תורה בפרשתנו בשם רבינו: והנה

א. "קץ שם לחושך ולכל תכלית הוא חוקר אבן אופל וצלמות".

ב. ז"ל המדרש: ויהי מקץ שנתים ימים (מא, א), קץ שם לחושך (איוב כח, א), זמן נתן לעולם כמה שנים יעשה באפילה. ומאי טעם קץ שם לחושך, שכל זמן שיצר הרע בעולם, אופל וצלמות בעולם, דכתיב (שם) אבן אופל וצלמות, נעקר יצר הרע מן העולם, אין אופל וצלמות בעולם. דבר אחר, קץ שם לחושך, זמן נתן ליוסף כמה שנים יעשה באפילה בבית האסורים, כיון שהגיע הקץ חלם פרעה חלום.

ג. ז"ל המדרש: בכל עצב יהיה מותר (משלי מ, יד), כל דבר שנצטער יוסף עם אדונתו היה לו יתרון ממנה, למה, שנטל את בתה. וראה לקוטים מ, א ד"ה בכל עצב: בכל עצב יהיה מותר כו', למה, שנטל את בתה כו', כבר היה דברינו בענין ימי הרעה, אשר המכוון בהם כדי להוציא יקר מזולל, ולזאת בימי הרעה הטוב נגנז ונסתר... וזהו שכתוב בכל עצב יהיה מותר... להוציא הניצוצות קדושה שנתפזרו, ליה צריך האדם בעבודתו, וזה נקרא מותר, שמוסיף על מה שהיה מקודם, וזהו

הָאָדָם עוֹלָה עַל רֵאשׁוֹ. וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְחַזֵּק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וּכְשֶׁפֶל מְגַמְתוּ בְּזֶה, מִתְבַּטֵּל הַיֵּצֵר הָרָע מִמִּילָא, כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּטֵל אֶצֶל הָאָדָם:
(ת"רמ"ב א)

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וְגו' (מא, א).

במדורש רבה (פט, ג): אֲשֶׁרֵי הִנְבֵּר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטַחוֹ (תהלים מ, ה), זֶה יוֹסֵף.
וְלֹא פָנָה אֶל רֵהָבִים (שם), עַל יְדֵי שֶׁאָמַר לְשָׂר הַמְּשָׁקִים זְכַרְתִּנִּי
וְהַזְכַּרְתִּנִּי (מ, יד), נִתְּוֹסֵף לוֹ שְׁתֵּי שָׁנַיִם.

בְּמִדְרָשׁ וְלֹא פָנָה כו', זֶה יוֹסֵף. וַיֵּשׁ לֹמֵר הַפִּירוּשׁ, כִּי בְּיַד יוֹסֵף הַצַּדִּיק לֹא בָטַח
בְּשָׂר הַמְּשָׁקִים, רַק בְּהֶקְבֵּ"ה, וּמָה שֶׁאָמַר כִּי אִם זְכַרְתִּנִּי, מִשְׁמַע שֶׁעַל יְדֵי
הַחֲלוּם הָיָה נִרְאָה לוֹ שֶׁמְרַמְזִין לוֹ שֶׁיְהִיָּה יְשׁוּעָתוֹ עַל יְדֵי שָׂר הַמְּשָׁקִים, שֶׁהָיָה כָךְ
הָיָה אַחֵר כָּךְ, וּלְכַךְ אָמַר כִּי אִם זְכַרְתִּנִּי.

ויהי שם בבית הסוהר, אף על פי שהיה אפשר לו לעשות איזה פעולה שלא יהיה בבית הסוהר, לא עשה שום פעולה, כי בטוח היה בה' שבוודאי יהיה הכל לטובה.

וראה רבינו בחיי בהקדמה לפרשתנו: שיבטח בהקב"ה בכל לבו, ולא יתלה מחשבתו לסבה מן הסבות, רק שירצה במה שהוא רצון הקב"ה, כלומר במה שהוא... חפשי או אסור בבית האסורים, וכיון שרצון הקב"ה שיהיה לו אחד מן המאורעות והיסורין ההם והוא חפץ לדכאו בהם, יש לו לחפוץ בזה, ואין לו לבקש סבה, כי אם הוא משתדל ומבקש סבה שינצל מן המאורע ההוא שהוא בו, משים חלק אחד מלבו בבטחון אותה סבה, ואיננו בוטח בהקב"ה בטחון שלם בכל לבו, ומי שהוא שלם במדת הבטחון, יש עליו לבטוח בהקב"ה בכל לבו, שהוא יתעלה בעל הסבות כולו, יזמין אליו הסבות כפי מה שיצטרך.

ח. ראה וישב תרמ"ו ב: וכן מצינו ביוסף, דכתיב (לט, ט), ויהי בבית אדוניו המצרי, וכן כתיב (שם ט) ויתנהו אל בית הסהר ויהי שם בבית הסהר, והכוונה, שלא ביקש לעצמו תחבולות ליצא משם, כי חכם גדול היה, וגם עשיר בשהיה בידו כל אשר לפוטיפר, ומסתמא היה

שבע פרות אחרות עולות אחריהן וגו', ותעמודנה אצל הפרות וגו', ותאכלנה וגו'. כאן מרומזים דברי חכמינו שאמרו כי בתחילה בא היצר הרע אל האדם כהלך עובר אורח, לאחר מכן הוא בא אליו כאורח, ולבסוף הוא נעשה בעל בית ומושל בו. שבע הפרות הרעות הינן רמז לכוחות הרע של היצר, ובראשונה הן עולות, קימעה קימעה הן עולות ומתגלות לעתים רחוקות, לאחר מכן ותעמודנה אצל, הן מתדבקות אל האדם כאורח, עד שלבסוף ותאכלנה, הן בולעות אותו לחלוטין.

1. ראה יפה תואר: קשה הא דדריש אשרי הגבר [אשר שם ה' מבטחון], זה יוסף וכו', שהוא מעשה לסתור, כיון דיוסף נענש על שאמר כי אם זכרתני, נראה שפנה אל רהבים, ולא שם ה' מבטחו.

2. ראה קדושת לוי וישב ד"ה ויקח: ויקח אדני יוסף אותו ויתנהו אל בית הסוהר כו', ויהי שם בבית הסוהר (לט, ט), לכאורה הוא מיותר. ונראה, דהנה כשהקדוש ברוך הוא שולח על אדם חס ושולם דבר לא טוב, אזי לא יעשה שום פעולה גשמיות, רק יבטח בה', ובוודאי יהפוך לו לטובה, וזה הוא המדה של נחום איש גם זו שהיה אומר תמיד גם זו לטובה (תענית כ"א, א). וזהו הרמז

אֲבָל בְּאֵמֶת הָיָה רְצוֹן הַקֶּבֶ"ה שְׁמַמִּילָא יִזְכְּרֵנוּ הַשֵּׁר הַמְשָׁקִים, וְלֹא עַל יְדֵי רְצוֹן וְזִכְרִית שֶׁר הַמְשָׁקִים^ט. רַק שְׁבַעֲבוּר כִּי בְיוֹסֵף נִתְקַיֵּים שְׁלֹא פָּנָה לְרֵהֲבִים כּו', שְׁאָף שְׁסֹבֵר שְׁעַל יְדוֹ יְהִי הַזְּכִירָה, אָף עַל פִּי כֵן בְּאֵמֶת לֹא בָטַח בּו', לְכַךְ עֲזָרוּ הַקֶּבֶ"ה וְהִצִּיל אוֹתוֹ, שְׁאָף שְׁאָמַר כִּי אִם זְכַרְתִּנִּי, שְׁכַחוּ. כִּי הַחֹטֵא בְּדוֹן, כְּתִיב הַלְעִיטָהוּ יְמֹתָ כּו' (ב"ק טו, א), אֲבָל אֲשֶׁרֵי הַגִּבֹּר כּו', שְׁבַטַח בְּאֵמֶת בְּהֶשֶׁם יִתְבָּרַךְ, מִצִּילוֹ הַקֶּבֶ"ה אָף שְׁפָא לְיְדֵי טְעוֹת פֶּנ"ל^א.

וראה יפה תואר על המדרש כאן: על ידי שאמר לשר המשקים [זכרתי והזכרתי (מ, יד), ניתוסף לו שתי שנים], תימה מה החטא הזה, וכי רע בעיני ה' שיבקש הצדיק בדרך הטבע וההשתדלות האנושי... ולכא למימור מפני שיוסף לא בטח בה' כלל רק בשר המשקים, כי חלילה לצדיק מעשות זאת... ונראה דלאו דרך עונש הוה, אלא שרצה האלהים שלא תהיה הצלתו על ידי אדם אלא בהשגחה, וכדכתיב לעיל בפרשת הקודמת (ראה הערה ג), ולכן לפי שאמר כי אם זכרתי, ויראה שעל ידי כן יצא מבית האסורים, נשכח זכרו שנתים ימים. ולהכי דריש אשר שם ה' מבטחו (תהלים מ, ה) ביוסף, דודאי בוטח בה' לבדו היה, כי לא התחנן לשר המשקים שיוציאו, כי מה שאמר כי אם זכרתי אתך הוא מכלל הפתרון, כמו שכתב רש"י בחומש וביארו הרא"ם (וישב מ, יד)... שלא הפציר בשר המשקים להטות אליו חסד עד שידור לו נדר או השבע שבועה כדרך מבקשי החסד כו'.

י. ראה מאמר הבא.

יא. ראה תרל"א ה: במדרש (ב"ר פט, ג) לא פנה אל רהבים (תהלים מ, ה), זה יוסף. יש לפרש כי על ידי שהיה דבוק בהש"ת, ובאמת מהחלום נראה לו שצריך לומר כן לשר המשקים, ובאמת על ידו יצא מבור, רק על ידי שטעה לומר הזכרתי (מ, יד), נתוסף לו ב' שנים, ולא נגמר שיזכירהו. אבל מי שפנה באמת לרהבים, נגמר רצונו, ועל ידי זה נכרת מדביקותו יתברך.

וראה תרמ"ד א: ובמדרש (שם) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו (תהלים שם), זה יוסף, על ידי שאמר זכרתי כו', ניתוסף לו ב' שנים. פירוש, מי ששם ה' מבטחו, ה' בעוזרו ושומר אותו להבדילו מסטרא אחרא, ולכן כשגרם לו קצת התחברות אל הרשע, נתרחק הגאולה ממנו ונתוסף לו ב' שנים, כדי שלא להיות מגע נכרי בישועת הצדיק וכשבא הזמן, שנשכח ממנו לגמרי, כמו שכתוב (מ, מג) ולא זכר כו' וישכחהו, אז נגלה ישועת יוסף.

יכול להציל עצמו מבית הסהר, רק כי האמין כי מה' היא, והיה שם ברצונו. ורק בחלום השר המשקים אמר זכרתי (מ, יד), על ידי שנדמה לו על ידי החלום כי רוצים משמים שיהיה לו גאולה על ידי זה החלום. וראה עוד תרל"א ה, הובא בהערה יא; לקוטים מקץ לט, א ד"ה במדרש, הובא בהערה טו.

וראה רבינו בחיי וישב מ, יד: וח"ו שיתלה יוסף הצדיק בטחונו בשר המשקים, רק בה' לבדו, אבל היתה כוונתו שהשם יתעלה הזמין אליו שר המשקים זה כדי שיעשה לו נס על ידו, כי מן הידוע שהצלת הקב"ה את הצדיקים על ידי סבות הוא כו'. וראה זוה"ק מקץ קצג, ב: וכי הכי אתחזי ליה ליוסף צדיקא דאיהו אמר כי אם זכרתי אתך (מ, יד), אלא כיון דאסתכל יוסף בחלמיה, אמר ודאי חלמא דזכירה איהו, ואיהו טעה בהאי, דהא ביה בקב"ה הוי כלא. וראה עוד הערה הבאה.

ט. ראה אור החיים וישב מ, יד: כי אם זכרתי וגו'... וטעם יוסף ששם בטחונו בו, לצד כי ראה חלומו יגיד בשורה טובה, כי ישראל נמשלו לגפן, כאומרם (ב"ר פה, ה) בפסוק (מד, ט) והנה גפן לפני וגו', ואם לא בא החלום אלא לדבר הנוגע לשר המשקים, היה די לה' להראותו שנתון הכוס על כף פרעה, אלא ודאי הראוהו על יוסף שהוא הגפן שהיה לפניו שם בבית הסוהר, ואומרו (שם ז) והיא כפורחת [עלתה נצה], פירוש, שתפריח ותעלה הגפן, נצה, פירוש, יתעלה ממדרגה למדרגה, והוא שהודיעו מכלל הפתרון ואמר לו כי אם זכרתי וגו', ואחר האמת כן היה, שעל ידו נתעלה יוסף, וסבר יוסף שיפרש לו הדבר הנאמר לו בחלום, וגילה לו סודו. וטעם שנענש יוסף, כי טעה בחושבו כי מרצונו של שר המשקים תהיה מעלת יוסף, ולא כן הוא, שאמת כי ה' יעשה הדבר על ידו, אבל לא לרצונו, וכמו שכן היה שעל כרחו דיבר אל פרעה ושם אתנו [נער עברי עבד] (מא, יב). ראה הערה יב. ובמראה החלום שהודיעו הדבר לשר המשקים, כדי שיתבשר יוסף בדבר, לא שישים בטחונו בו.

וְזֶה שְׁאָמַר נָעַר עֲבָרִי עֶבֶד (מא, יב), לְבִזְתוֹי^ב, הַכֹּל מִסִּיפַת הַקֶּבֶה שֶׁלֹּא יִרְצֶה לְהִזְכִּירוֹ בְּעִצְמוֹ^ג, וְזֶהוּ חִיבָה גְדוּלָה מִהַקֶּבֶה, כִּנ"ל. וְזֶה שֶׁדָּרְשׁוּ זֶה יוֹסֵף, כִּנ"ל: (תרל"ב ג)

בְּמִדְרָשׁ וְלֹא פָנָה אֶל רֵהֲבִים, זֶה יוֹסֵף כּו'. כִּי יוֹסֵף הִרְגִישׁ מִיַּד שְׁנֵיתוֹסֵף לֹא ב' שָׁנִים עַל שְׁאָמַר זְכָרְתָּנִי, וּמִיַּד סִילַק מִלְּפָנָיו אֲחֵרָיו. דְּכָתִיב (מ, כג) וְלֹא זָכַר שֵׁר הַמְשָׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכַּחְהוּ, וְהַקֶּשֶׁה בְּזוֹה"ק (מקץ קצג, ב) דִּהְלִשׁוֹן כְּפֹל, עֵינַי שָׁמ"י, וַיִּלֵּל וַיִּשְׁכַּחְהוּ קֵאֵי עַל יוֹסֵף, שֶׁשָּׁכַח מִמֶּנּוּ, אִם כִּי אָמַר לוֹ זְכָרְתָּנִי, עִם כָּל זֶה 'לֹא' הִיָּה 'פֹּנָה' דַּעְתּוֹ וְלָבֹו אֱלִיוֹ^ו. וְהִרְאִיָּה, שֶׁעֲתָה שֶׁפֶתֶר הָלוֹם פָּרְעָה, לֹא הִתְנַצַּל כְּלוֹם לְפָנָיו עַל אֹדוֹתָיו^ז, רַק בְּטַח בֵּה, כִּנ"ל: (תרמ"ב ב)

דרך הצלה על ידי רהבים, כמו שאמר כי אם זכרתי (מ, יד), שהיה יודע יוסף שעל ידי זה יהיה לו הגאולה (ראה לעיל הערות ח, ט), אף על כן לא פנה אל רהבים, שהרי נשתאה עוד ב' שנים, ולא עשה פעולה להזכיר את שר המשקים הבטחתו, שהרי כתוב (מ, כג) וישכחהו, משמע שאם היה זוכר בו היה מזכירו אל פרעה, הרי שאף על פי שאמר זכרתי, היה רק מפני שהיה נראה לו שכן הרצון בשמים, אבל לא הזכירו עוד. גם יתכן לומר וישכחהו קאי על יוסף, שהוא שכח בשר המשקים גם כן.

וראה גהות האמרי אמת על השפת אמת כאן שציין שכן כתב בספר בינה לעתים. וראה בינה לעתים דרוש א לחנוכה: באמת ובאמונה לא שם יוסף מעולם בטחונו בשר המשקים... שעם שנתארך זמן מאסרו, לא עשה שום השתדלות במשך שתי שנים אלו להנצל על ידי שר המשקים, אשר בלי ספק ברמז קטן שיימזהו יוסף על ככה היה רץ כצבי להתעסק בהצלתו... ואיננו רחוק שנפרש ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו (מ, כג), שכוונת הכפל לומר ששר המשקים לא זכר את יוסף, וגם יוסף עצמו שכחו לשר המשקים, כי מעולם לא עלה על דעתו להשען עליו. וראה תרמ"ד א: וכפי מה ששכח יוסף משר המשקים, וכמו כן שכח השר המשקים ממנו כו'.

טז. שלא חטא כלל באשת פוטיפר וזה היה עלילת שוא.

יב. ראה רש"י שם: נער עברי עבד, ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה, מזכירו בלשון בזיון, נער, שוטה, ואין ראוי לגדולה. וראה עוד ב"ר פט, ז; תנחומא מקץ ג. **יג.** ראה לעיל הערה ט בשם אור החיים. וראה ב"ר פת, ז: ולא זכר שר המשקים [וישכחהו] (מ, כג), כל היום היה מתנה תנאים ומלאך בא והופכן, וקושר קשרים ומלאך בא ומתירן, אמר לו הקב"ה את שוכחו ואני לא אשכחהו כו'. וראה יפה תואר: מצאתי כתוב בשם רש"י, וזה לשונו, מתנה תנאים, שהיה אומר כן וכך אעשה, קושר קשרים, כדי שיהא טרוד, שלא להזכיר את יוסף. ולא סביא לי שרש"י כתבו, כי מה טעם לו שייבקש לשכוח את יוסף אשר בשרהו בטובה... ונראה לי בהפך, שהיה מתנה תנאים להזכיר את יוסף, שאומר כשאעשה כן וכך יהיה לי סימן ליוסף, והיה קושר קשרים להזכירו כדרך שקושרים האנשים להזכיר איזה דבר, ומלאך בא ומתירן, כדי שישכחהו, עד שנתים ימים... שרצה ה' שלא יזכרו שר המשקים מיד אלא אחר כך, כדי שידע שלא היתה גדולתו בסבתו אלא מה, אחר שנשכח ממנו.

יד. ז"ל הזהו"ק: ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחהו, כיון דאמר ולא זכר שר המשקים, מהו וישכחהו כו'.

טז. ראה לקוטים וישב לט, א ד"ה במדרש: במדרש (ב"ר פט, ג) ולא פנה אל רהבים (תהלים מ, ה), זה יוסף כו', יש לפרש דזה עיקר הרבותא, שאפילו כשנראה לו

בְּמִדְרָשׁ אֲשֶׁרִי הִגְבַּר אֲשֶׁר שָׁם ה' מִבְּטַחוֹ, זֶה יוֹסֵף כּוֹי. פִּירוּשׁ, מִי שֵׁשׁ מִבְּטַחוֹ בְּה', צָרִיךְ לְשִׁמּוֹר בְּיוֹתֵר שְׂלֵא יִפְנֶה אֶל רֵהֲבִים, כִּי הֵם רוֹדְפִין אַחֲרָיו בְּיוֹתֵר". וּבִדְבָרָיו לֹא בִטָּח יוֹסֵף בּוֹי", רַק שְׂלֵא לְנִטּוֹת אַחֲרֵיהֶם אֶף כְּמֵלֹא נִמְאָי, וְזֶה לֹא שֵׁיךְ רַק לְצַדִּיק כְּיוֹסֵף:

עֵינֵי הַחַיִּים שֶׁפְּתוּב בְּתוֹרָה מְשַׁבֵּעַ שְׁנֵי שׁוֹבְעֵי וְרַעֲבֵיכֶם. הֶרְמָזוּ, שְׁגַם כַּח הַסְטֵרָא אַחֲרָא רַק עַל יְדֵי גְלוּת הַשְּׁפַע בְּתוֹךְ הַהֶסְתֵּר, אֲבָל אֵין לָהֶם כַּח ח"ו מְבַלְעֵדֵי חַיּוֹת הַשָּׁם יִתְבַּרְךְ, וְזֶה שֶׁפְּתוּב וְתַבְלַעְנָה כּוֹי, רַק שְׂלֵא נוֹדֵעַ כּוֹי", וְנִדְמָה כְּאֵלּוּ יֵשׁ לָהֶם כַּח ח"ו בְּעֶצְמוֹתָם, וְאֵינּוּ כְּנֵי כִי.

שבע דרגין אתשקיין ואתברכן מניה, ואלין אינון [שבע פרות] יפות מראה ובריאות בשר (מא, ב), ותרעינה באחו (שם), בחבורא, באחוונא, דלא אשתכח בהו פרודא... דהא כל הני דרגין שבע דקאמרן רזא איהוו... רבי יצחק אמר, שבע פרות הטובות דרגין עלאין אינון על אחרנין, ושבע הפרות הרעות דרגין אחרנין דלתתא, אלין מסטרא דקדושה ואלין מסטרא דמסאבא. שבע השבלים, רבי יהודה אמר, אלין קדמאי אינון טבין... ואלין בישין... שבע השבלים אינון מסטרא דדכיו ואלין מסטרא דמסאבו כו'. וראה אור החמה בשם הרח"ו: ותא חזי ההוא נהר שבע דרגין אתשקיין וגו', הם סוד ז' היכלי הקדושה, והם ז' פרות הטובות, וכנגדן ז' היכלי הטומאה, והם ז' פרות הרעות. וראה עוד שם קצו, א ד"ה והרח"ו וד"ה והרא"ג. וראה עוד זוה"ק שם רד, א ב. וראה תקו"ז תקון ס"ט קי, ב: שבעה הבלים טבין אלין אינון שבע שני השובע, ולקבליהו אחרנין לקבל שבע שני הרעב, אלין הבלים דחיי, ואלין הבלים דמיתה. **כב.** "ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשונות הבריאות. ותבאנה אל קרבנה ולא נודע כי באו אל קרבנה ומראיקן רע כאשר בתחלה" וגו' (מא, כ כא). **כג.** ראה תורה אור וראו נז, א: שעם היותם בחינות קליפות וסטרא אחרא ממש, אף על פי כן הם מקבלים חיות תמיד מקדושה בכל רגע, ושבאמת אינם יש ודבר נפרד בפני עצמם כדמיונם הכוזב, אלא שהם בטלים בתכלית לגבי אלקותו יתברך, רק שהחיות נמשך להם על ידי מסכים והשתלשלות מדרגות רבים ועצומים... וכמו שכתוב... ומלכותו בכל משלה (תהלים קג, יט) כו'. וראה תקו"ז תקון ס"ט קה, ב; פרדס רמונים שער טז פרק ז; פרי עץ חיים שער עולם העשיה פרק ד.

כד. ראה תרל"ו ג: בפסוק (מא, כא) 'ולא נודע' כי באו

יז. [ראה סוכה נב, א].
יח. ראה לעיל הערה ת.
יט. ראה תרנ"ח: אכן כאן במאמר הזכרתי (מ, יד) היה נסיון, שהגם שנרמז לו מקום גאולה, אם לא היה פונה כלל היה יוצא מיד, ומעט נטיה קלה שהיה לו נתוסף לו ב' שנים, זה שאמר התנאי ולא פנה אל רהבים (תהלים מ, ה), ופניה מועטת יכול לפגום, כדאיתא (סנהדרין כו, ב) מחשבה מועלת.
כ. ראה לקוטי הרי"מ ד"ה ויהי מקץ גו': ויהי מקץ שנתיים ימים וגו' (מא, א), איתא במדרש (ב"ד פט, ג) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו (תהלים מ, ה) זה יוסף, ולא פנה אל רהבים (שם), על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי (מ, יד), נתוסף לו שתי שנים, ע"ש. הנה המדרש הזה נראה כסותר עצמו סיפא לרישא (ראה הערה ו). ויש לפרש, שהנה יוסף הצדיק כל ימיו היה מדקדק לבטוח רק בהש"ת, וכמו שדרשו במדרש אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו זה יוסף, שבטח רק בהש"ת בלי שום השתדלות מצדו, ולא פנה אל רהבים, על ידי שאמר לשר המשקים זכרתי והזכרתי נתוסף לו שתי שנים, על כן כאשר היה רגיל לשים מבטחו בה', לפיכך הקפיד הש"ת עליו על אותו הפעם שעשה השתדלות ונענש, דאילו באדם אחר אין זה חטא כלל, ואדרבה מותר להשתדל, רק על צדיק כיוסף שהוא היה מלא בטחון רק בהש"ת, הקפיד הקב"ה גם על זה. וראה עוד שם מרשימות רבינו: כי באמת האדם בעולם הזה צריך לעשות פעולות כפי דרך הטבע גם כן, ומה שכתוב ולא פנה אל רהבים, קאי על האדם שהוא כיוסף צדיק יסוד עולם, והוא חוץ מעולם הזה, נזיר אחיו (מט, כו), על אדם כזה כתיב ולא פנה [אל רהבים] וגו'. **כא.** ראה זוה"ק מקץ קצב, א: ותא חזי, ההוא נהר,

וְהָיָה זֶה לְהָרְאוֹת לְפָרְעָה קֹדֶם הַגְּלוֹת, שְׂיִדַּע שְׂאָף שְׁבָנֵי יִשְׂרָאֵל יִהְיוּ כְּבוֹשִׁין תַּחַת יָדוֹ, מִכָּל מְקוֹם אֵין לוֹ כַּח נֶגֶד הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ. וּבְאִמָּת כְּתִיב (שמות א, ח) אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף כִּי, שְׂשָׁכַח גַּם בֶּן בְּחֵינָה זֶה¹:

וּמָה שְׂיִישׁ לְמֹד מִפְּרָשָׁה זוֹ, לְהַכִּין לְעֲצֻמוֹ בְּיָמִים הַטּוֹבִים שְׁנִתְגַּלְגַּל הַקְּדוּשָׁה בָּהֶם, לְקַבֹּעַ הַהָאֲרוֹת בְּלֵב הַיֵּטֵב, פְּדֵי לְהִיּוֹת עַל יְמֵי הָרַע פְּשְׁהַקְּדוּשָׁה נִסְתַּרְתָּ². וְכֵמוֹ שְׁפָתוֹב (קהלת ז, יד) בְּיוֹם טוֹבָה הִיָּה כְּטוֹב³, פִּירוּשׁ הִיָּה, לְקַבֹּעַ הַהָאֲרָה בְּגוּף הָאָדָם, וּבְיוֹם רָעָה רְאָה, עֵתָה, אֵיךְ לְהִתְנַהֵג אַחַר כְּנִי⁴, כִּי קוֹדֶם כָּל נְסִיּוֹן יֵשׁ הָאֲרָה אֵיךְ לְלַמּוֹד עַל אַחַר כְּנִי⁵.

להם כח נפרד בפני עצמו, וכח זה להם בקליקול האדם. **כז.** ראה משפטים תרס"ב: כאשר מו"ז ז"ל רגיל לומר, בכל עת שנפתח איזה הארה לאיש ישראל, צריך להתדבק בזו ההארה להיות נשאר אצלו קבוע תמיד, גם לעת ערב וחושך.

כח. "ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה".

כט. ראה יצא תרנ"ג: ואא"ז מו"ד ז"ל אמר פירוש הפסוק (תהלים לב, ו) על זאת יתפלל כל חסיד כו' לעת מצוא, כשזוכין לאיזה התגלות צריכין לראות שיהיה נקבע בלב היטב, להיות דבר של קיימא. וכן נראה פירוש הפסוק (קהלת ז, יד) ביום טוב היה בטוב, שיהיה כל מציאות הוייתו כלול בטוב המתגלה באותו יום... ממילא הוא הכנה על הימים השפלים.

וראה עבודת ישראל לפסח יום ב': כי כתוב אומר ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, דהיינו שיש באדם מוחין גדולות ושעות שיוכל לעבוד את בוראו בהירות ובהתלהבות, ויש עתים זמן שמסתלק ממנו המוחין ונשאר בקטנות, והכלל, שצריך האדם לזכור בשעת מוחין גדולות להכין עצמו ולעשות רושם בקרבו, הגם שיסתלק ממנו ההתלהבות לא יפול לגמרי ח"ו, ויהיה מהמנצחים קרבא ויתחזק וישען בה', וזה רומז מה שנאמר (ויקרא כא, א) אמור אל הכהנים ואמרת, ופירש רש"י להזהיר הגדולים על הקטנים (ראה נועם אלימלך ריש פרשת אמור), דהיינו בשעת מוחין גדולות להזהיר עצמו על שעת הקטנות ולחזק את עצמו, וכן בכל הזמנים, למשל בשבתות וימים טובים, שאז זמן ההתלהבות בחשק נפלא לעבודתו יתברך שמו, צריך האדם להכין עצמו על ימי החול הבאים שיהיה מקושר גם כן בבוראו ית"ש.

וראה עוד שם וישלח בפסוק ויעל מעליו אלקים.

ל. ראה ליקוטים לז, ב ד"ה ענין החלום: ענין החלום של שני שובע ורעב, נראה שהיה רמז ליוסף להכין עתה, שהוא מלך על מצרים, ונקראים שני השובע, על

אל קרבנה, ובסיפור החלום בתורה (שם ד) לא נאמר זה, רק פרעה הוסיף זה (ראה אבן עזרא ורש"ם פסוק כא), ומזה בא גם אחר כך אשר 'לא ידע' את יוסף (שמות א, ח). וביאור הענין, כמו שכתבנו במקום אחר, כי שני הרעב שהם בחינת הסטרא אחרא, יש בהם נצוצי קדושה משני השובע, רק הרשעים אין מכירין זאת, לכן אמר 'ולא נודע'. אבל יוסף הצדיק ביטל זה, ואמר חלום 'אחד' הוא (מא, טו), שגם בו יש נצוצי קדושה מהאחדות.

וראה ליקוטים לז, ב ד"ה בפסוק והרעב: כי גם בימי הרעב רק הסתר, אבל מהש"י יש תמיד שפע חיים וברכה, רק שמתעכב ומסתתר כו', ולזאת נאמר (שם ט) והרעב היה על פני הארץ, לפי פשוטו כי 'פני' הארץ הוא הפנימיות... ועל זה נאמר כי הרעב היה על פני כל הארץ, שהקליפה מסתרת על 'פני' כו'... ולפי דברינו אתי שפיר החלום של ותבלענה כו' (שם ז), כמין חומר, שפרות הרעות ושבלים הדקות הם עצמם בלעו הטובים, אך שלא היה ניכר בהם, שהאור נסתר, ומראיהו רע כאשר בתחילה (שם טא), וזהו כנ"ל, שכשהשפע בא נסתר תוך ימי הרעה, הם מסתירים ונראין רעים... וזה שאמר יוסף חלום 'אחד' הוא, כי כל החלום להראות ענין האחדות, שלא יטעה האדם שימי הרע הוא דבר בפני עצמו, כי לא יש חיות רק מהש"י המהוה כל הוה, רק שהקדושה נסתרת, אבל הוא מיוחד ביחוד נפלא... וזהו 'אחד' הוא, שבא ממקום האחדות... וזה הענין היה נצרך קודם ירידת בני ישראל למצרים.

כה. ראה בהמשך שם: בחינת יוסף שומר הברית, פירוש ברית, הפנימיות שיש בכל דבר והנקודה נקרא ברית, כי נקודה זו היא אות ברית בין הבורא ב"ה וב"ש ובין הנבראים, שנקודה זו שלח להחיות הנבראים.

כו. ראה שמות תרל"ה ב: וברש"י (שמות א, ח) ומדרש (שמו"ד א, ח) [אשר לא ידע את יוסף], עשה עצמו כאילו לא ידע, הוא אשר דברנו בכמה דוכתי, כי כל החיות מהקב"ה, וכח הסטרא אחרא הוא להסתיר שיהיה נראה כאילו יש

וְאֶפְשָׁר הָיָה גַם כֵּן רָמַז לְיוֹסֵף, שֶׁבְּזִמְנָן זֶה שִׁימְלֹךְ בְּמִצְרַיִם יָכִין עַל יְמֵי הַגְּלוּת לֵאמֹר, וְכֵן הָיָה, כְּמוֹ שְׂאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (ויק"ר לב, ה) שֶׁעַל יְדֵי יוֹסֵף הַצְּדִיק נִגְדְּרוּ בַּעֲרִיזוֹת: (תרל"א א ב)

ימי הגלות שהיו אחר כך, וזה רמז לכל איש ישראל, שנודע שקודם נסיון והרחקה יש קיבוע, וכשהשעה צלחה צריך אדם לראות לקבוע בעצמו הטוב, עד שיוכל לידע איך להתנהג בימי ההסתגר גם כן... וזה גם כן מה שכתוב (קהלת ז, יד) ביום טובה היה בטוב, פירוש, להתדבק בהארה לקבוע הטוב בלב, ופירוש היה, שנמשך הטובה אצלך להיות נטבע בך, וזה על ידי וביום רעה ראה (שם), שיבין ויתבונן כי לא תמיד יהיה נפתח לו, ולכן ישים ההארה אל לבו, כנ"ל.

וראה עוד שם ד"ה בפסוק: ענין חלום פרעה, לפי פשוטו, בא להורות דרך לעבודת השם יתברך, מאשר נודע לכל הבא בסוד ה' ועבודתו כי יש ימי הטובה וימי הרעה, כמו שאיתא בזוה"ק פרשת מצרע דף נ"ד, והעיקר לאסוף בימים הטובים כל ההארות אל עיקר נקודת לבבו עד שיהיה לו על ימי הרעה, כמו שכתוב (קהלת יב, א) זכור את בוראך כו' [עד אשר לא יבואו ימי הרעה], כמו שאיתא בפירוש בזוה"ק שם כל זה הענין, וזה פירוש על זאת יתפלל כל חסיד כו' לעת מצוא (תהלים לג, ו), השעה הטובה, שאין לך אדם שאין לו שעה אחת ורצון לעבודת הש"י

וראה נר ישראל אות מט: ואמרו (ראה שלטי הגבורים על הגהות מרדכי סוף במה מדליקין) כי חנוכה מרומז בתורה בתיבות וטבח טבח' ו'ה'ל'ך' (מג, טז), בו אותיות חנוכה... ועושים בחנוכה הכנה לחדשים שאחר כך, כמו שאיתא במדרש (שוח"ט תהלים לו) על פסוק (תהלים לו, יא) משוך חסדך ליודעיך, שהם המשכות החסדים והאור לעת הצורך בחשכות האירה אפילתם, כמו מימי משה לימי ירמיהו, עכ"ל. וז"ל המדרש שם: משוך חסדך ליודעיך כו', אמר רבי ינאי, אם אדם מדליק נר בשעת האורה מה הנאה יש לו, ואימתי יש לו הנאה, בשעה שמאיר לו בשעת אפילה. ואותו חסד שעשו ישראל במדבר, הוא מתוקן להם מאותה שעה מימי משה, ואימתי נפרע להם, בשעת חשכה, בימי ירמיהו, שנאמר (ירמיה ב, ב) הלוך וקראת באזני ירושלים, הוי משוך חסדך ליודעיך. וכ"כ בשארית ישראל בלקוטי תהלים שם. וראה עוד תהלות ישראל מזמור קכ"א.

וראה אבות פ"ד מ"ג, ואז בידו לנטוע ולקבוע הטוב בלב. וראה תרל"א א: וזה יכולין להבין מחלום זה, כי אין דבר רע בעולם שלא יהיה בו הקדמה רפואה קודמת (ראה מגילה יג, ב), שיוכל האדם ליקח מהארה הקודמת עצה על ימי הרעה, כנ"ל.

[וראה חנוכה תר"נ ד"ה ר"ח טבת: ראש חודש טבת שהוא בחנוכה, בודאי מקבל הראש חודש הארות הנרות על כל ימי החודש, כי בראש תלוי כל החודש. ויתכן לרמז מה שמדליקין ל"ו נרות, שהנרות מאירין ל"ו יום, מתחלת חנוכה עד סוף טבת, ושמעתי מפי מו"ז ז"ל כי טבת מלשון הטבת הנרות עכ"ד, ויתכן לפרש כמו שאיתא בספרים כי ימי טבת הם ימי הסתר, ולכן הקדים הרפואה, שעל ידי הנרות מאירין גם ימי חושך אלו, ואור כי טוב. וראה שם תר"ס ד"ה בנוסח: בנוסח הברכה שעשה נסים בימים ההם בזמן הזה. כי כל הנסים שנעשו לנו לא היו במקרה, וכולם ישועה והכנה לדורות, ואיתא כי ימי חנוכה מאירים לימי טבת, שהימים אלו הם חשוכים, והקב"ה מכין רפואה קודם למכה, והזמין לנו אותן ההארות

על ימי הרעה, וההארות שהיו בימי האבות והשבטים

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ בֶן הַיָּהּ וְגו' (מא, יג).

החלומות הוֹדְכִין אַחַר הַפֶּה^ל. דָּרַךְ רָמְזו, פִּי כָּל הַגְּלִיּוֹת הֵם כְּמוֹ חִלּוּמוֹת וְדַמְיוֹנוֹת כְּנֹדָע^ל, שָׁאֵם הָיָה בְּרוּר הַבִּטְחוֹן בְּהֶשֶׁם יִתְבַּרַךְ שֶׁהַכֹּל מִמֶּנּוּ בָּא, הָיָה נִגְלָה הַטּוֹב בְּכָל דְּבָרָיו^ל. וְעַל יְדֵי הַפֶּה שֶׁהוּא כֹּחַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל^ל, בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה, יְכוּלִין לְבַטֵּל אֶלֶּה הַדַּמְיוֹנוֹת וְהַרְוֵהוֹרִים שֶׁמֵּהֶם בָּאִים חִלּוּמוֹת שְׂוֹא^ל: (תרל"ו ג)

וַיֹּאמֶר פְּרַעַה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתָךְ אֵת כָּל זֹאת אֵין נִבּוֹן וְחָכֵם כְּמֹדֵךְ. אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשְׁק כָּל עַמִּי רַק הַכֶּסֶף אֲנִדָּל מִמֶּךָ (מא, לט מ).

בְּמִדְרָשׁ (ב"ר צ, ב) רַק הַכֶּסֶף אֲנִדָּל, אֲנִי לְמִדֵּין מִפְּרִשְׁתּוֹ שֶׁל פְּרַעַה כּו', וְהָיִיתָ רַק לְמַעֲבָדָה (דברים כח, יג), עֵינַי שָׁם^ל. דְּקָשָׁה, מֵהַ הוֹצֵרְךָ לְהַתְּנוּת זֹאת, הֲלֹא אָמַר

וראה ויחי תרל"א א: 'ויחי' יעקב בארץ מצרים (מ, כח)... [הגם] שהיה בארץ מצרים, ידע שכל המקרים הם רק קליפה והסתר, אבל הפנימיות הוא חיות השם יתברך... וזה שכתב רש"י ז"ל (שם) ביקש לגלות הקץ, פירושו, שרצה לברר זה שהגלות רק הסתר, והכח פנימי הוא רק מהשם יתברך, רק אם היה נגלה זה לא היה גלות כלל, ונסתם. וראה עוד שם תרל"ו א.

וראה אוהב ישראל ריש פרשת בא ד"ה ויאמר הב': ידוע כי עיקר הגלות הוא גלות הדעת... והוא על דרך דיעה קנית מה חסרת, דיעה חסרת מה קנית (נדריס מא, א), כי כשבא אל האדם יסורים וצרות ח"ו, אז אם דעתו ושכלו מיושבין עליו אינם נחשבין היסורין בעיניו לכלום, כי יודע ומאמין באמת שהכל הוא טובות מאתו יתברך ויתעלה, וגם כי לפעמים יראה בעיניו הטוב שימשך לו מזה לאחר זמן כנודע, והובא בספרים הקדושים כמה מעשיות על זה. ועיקר היסורין והגלות אשר להאדם הוא כשדעתו אינה מיושבת עליו, אזי הוא מרגיש בנפשו גודל הצרות והיסורין, כי אין לו במה להתחזק וליתן עצות בנפשו איך ומה לעשות, וכאשר צועק במר נפשו להש"י, והוא מרחם עליו ושולח לו דיעה מיושבת ובא להבנה, אז תיכף ומיד נגאל מצרתו ודוחקו, ועל דרך זה הוא גם כן גלות הכללי, והבן.

לה. ראה במד"כ, ד.

לו. ראה ברכות נה, ב.

לז. ז"ל המדרש: אמר ריש לקיש, שתי פרשיות הכתיב

היו הכנה על גלות מצרים, והקב"ה בורא רפואה קודם המכה (מגילה יג, ב), כמו שהיו שני שובע קודם שבע שני רעב, וירידת יוסף למצרים היתה הכנה לגאולת מצרים. וראה תרל"ו ג.

לב. ראה ברכות נה, ב: מנין שכל החלומות הולכין אחר הפה, שנאמר (מא, יג) ויהי כאשר פתר לנו כן היה. **לג.** ראה ויצא תרל"ו ב: וכן נדמה כל הגלות לחלום, כמו שכתוב (תהלים קכו, א) היינו כחולמים. וראה דגל מתנה אפרים ויצא ד"ה א"י ויקץ יעקב: שהגלות נמשל לחלום, כמו שכתוב היינו כחולמים, והענין הוא, כמו בשעת השינה אדם רואה בחלום דברים המדומים, שהם שקר, כי ענין חלום הוא דבר המדומה, ואינו אמת, כך הוא ענין הגלות בכלל דומה לשינה וחלום, שבלתי יודע מה הוא ענין האמת והתכלית האמיתי, והוא רק דברים המדומים, שלכל אחד דומה לו שהוא אמת... והגאולה הוא שה' יאיר עינים שהכל יראו מה הוא האמת הגמור, ויצאו מן הגלות שהוא השקר.

לד. ראה שמות תרל"א ב: כי מי שדבוק בפנימיות... אין לו שום מיצר, שידוע שכל ההסתר הוא רק מבחוק, אבל הפנימיות מהש"י והכל לטוב. ולזה צריכין בחינת אמונה, להיות אמונה קבוע בלב איש שהכל חיות הש"י, ופירוש אמונה, הוא הדביקות בשורש וחיות הש"י... וכפי אמונת האדם נתברר האמת כנ"ל, ובגלות נסתר זו הידיעה, כי אם היתה האמונה מאירה כראוי לא היה גלות כלל.

עַל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי, וּמֵהֵיכָא תִּיחִי שְׂיִהְיֶה שְׁוֵה לְמִלְךְךָ. וְגַם מֵה לְשׁוֹן אֲנִדְרָא. רַק כָּל כְּבוֹנֵת פְּרַעַה שְׁהֻקִּים לְיוֹסֵף, בְּעֵבּוּר פִּי הוּא חֶכֶם וְיִתְגַּדֵּל כְּסָאוֹ עַל יְדוֹ, וְזֶה שְׁהַתְנַּה רַק שְׁהַכְּסָא יִגְדַּע עַל יְדוֹ. וְכִמּוֹ כֵּן אָנוּ לְמַדִּין, שְׁכָל הַרְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְהִיּוֹת לְשֵׁם שְׁמַיִם^א, לְהִיּוֹת עֵינֵיהֶם וְלִבָּן שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַק לְמַעֲרָה לֵט: (תרמ"ז ב)

וַיֹּאמֶר פְּרַעַה אֶל יוֹסֵף וּגו'. אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשָּׁק כָּל עַמִּי וּגו'. וַיֹּסֶר פְּרַעַה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יְדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיִּלְבֹּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי שֵׁשׁ וַיִּשֶׂם רֶכֶד הַזָּהָב עַל צַוָּארָו. וַיִּרְכַּב אֹתוֹ בְּמַרְכָּבַת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אַבְרָהָם וּגו' (מא, לט-מג).

בְּמִדְרָשׁ (ב"ר צ, ג) יוֹסֵף מִשְׁלָא נִיתֵן לֵו, וְדוּם שְׁלָא מִשְׁמָשׁוּ כו', לֵב שְׁלָא הִרְהֵר כו', רַגְלָיִם כו', צַוָּאר כו'. דְּקָשָׁה לְהַמְדִּירָשׁ, דְּשִׁכַּר מְצוּהָ בְּהַאי עֲלָמָא לִיכָא (קדושין לט, ב), רַק מִשְׁלָא נִיתֵן לֵו.

וּפִירוּשׁ זֶה, כִּי כָּל הַמְצוֹת אֵינָם נִקְרָאִים עַל שֵׁם הָאָדָם, כִּי הַכֹּל בְּעֶזֶר עֲלִיּוֹן, וְלִכְּךָ מְבָרְכִין קוֹדֵם הַמְצוּהָ, כִּי הַצִּיּוּי מְסִייעַ לְקִיּוּם הַמְצוּהָ^ב. אוֹלַם הַשְּׂמִירָה מְמַצּוֹת לֹא

לנו משה בתורה, ואנו למדים (אותן) מפרשת פרעה הרשע. כתוב אחד אומר והיית רק למעלה (דברים כח, א), יכול כמוני, אתמהא, תלמוד לומר רק, גדולתי למעלה מגדולתכם. ואנו למדים אותה מפרעה הרשע, אתה תהיה [על ביתי וגו'], יכול כמוני, תלמוד לומר רק [הכסא אגדל ממך], גדולתי למעלה מגדולתך. והדין, דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אליהם קדושים תהיו (ויקרא יט, א), יכול כמוני, תלמוד לומר כי קדוש אני ה' אלהיכם (שם), קדושותי למעלה מקדושתכם. ואנו למדים אותה מפרעה הרשע, אני פרעה [ומבלעדיך לא ירים איש את ידו וגו'] (מא, מד), יכול כמוני, תלמוד לומר אני פרעה, גדולתי למעלה מגדולתך. וראה עוד ויק"ד כד, ט.

לח. ראה יערות דבש חלק א דרוש א ברכת ראה נא עמי' יד. וראה אור החיים האזינו לב, ט: ואמר כי חלק ה' עמו... להיות שהאומה אשר בחר לו ה' שיהיה הוא המושל עליה הם ישראל, לזה נתכוון ה' והמליך ונישא את בני ישראל על כל האומות, ובזה באשר הוא מולך על ישראל הנה הוא מולך על כל העולם כולו. וראה יתרו תרל"ה ב: וכתבי (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים כו', פירוש, שהם הממליכים אותו יתברך, כמשל שרים גדולים שהם מעמידים את המלך, כן כביכול בני

ישראל הם ממליכים אותו יתברך שמו על כל הנבראים. וראה עוד שם תרל"ט ז, ראש השנה ריש תרמ"ז. וראה לקמן הערה נא.
לט. [ראה דגל מחנה אפרים ריש פרשת קדושים ד"ה או עוד ירמוז בזה, בבאור המדרש המובא בהערה זו: תלמוד לומר אני ה', קדושותי למעלה, היינו מה שקדושותי נתעלה למעלה, הוא רק מקדושתכם, שכביכול ישראל במעשיהם הטובים נותנים כח וקדושה בפמליא של מעלה כו'. וראה עוד מאור עינים שם ד"ה קדושים תהיו וד"ה במדרש קדושים].
מ. ז"ל המדרש: אמר רבי שמעון בן גמליאל, יוסף משלו נתנו לו, פיו שלא נשק בעבירה, ועל פיך ישק כל עמי; גופו שלא נגע בעבירה, וילבש אותו בגדי שש; צוארו שלא הרכין לעבירה, וישם רביד הזהב על צוארו; ידיו שלא משמשו בעבירה, ויסר המלך את טבעתו מעל ידו ויתן אותה על יד יוסף (שם); רגליו שלא פסעו בעבירה, ייתון וירכבו על קרוכין, וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו; מחשבה שלא חשבה בעבירה, תבא ותקרא חכמה, ויקראו לפניו אברך, אב בחכמה ורך בשנים.

מא. ראה תצוה תרל"א א: רצונו יתברך שבני ישראל

פרשת מקץ \ מאמרי שִׁפְת אֵמֶת

תעשה הוא שֶׁל הָאָדָם^כ. רק על זה לא שִׁיַּיִן שְׁכָר. אֵךְ מִי שֶׁבָּא לְנִסְיוֹן בְּדָבָר עֲבִירָה נֹתְנִין לוֹ שְׁכָר כְּעוֹשֶׂה מְצוּהָ, כְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא (שם)^כ, וְזֶה הַשְּׁכָר יֻכַּל לְהִיטוֹת גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה.

דְּשִׁכְרַ מְצוֹת פִּיּוֹן שֶׁבָּא בְכַח הַמְצוּהָ שֶׁהוּא מֵהֵשֶׁם יִתְבַּרֵן, וְהוּא קְדוֹשׁ, אֵינֹו בְּעוֹלָם הַזֶּה^כ. וּכְתִיב (איוב מא, ג) מִי הִקְדִּימֵנִי וְאֲשַׁלֵּם כּוֹ'^כ. אֲבָל בְּנִסְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ ז"ל (פסחים ק"ג, א) רְוֹק הִדְר בְּכַרְךָ^כ, אֵינֹו בְּכָלֵל מִי הִקְדִּימֵנִי, וְאֵלֹו שִׁיַּיִן שְׁכָר בְּעוֹלָם הַזֶּה גַּם בֵּן כּוֹ':

יוֹסֵף מִשְׁלֹו נִתְּנוּ 14^כ. כִּי מָה שֶׁהָאָדָם נֹתֵן מִשְׁלוֹ לְהֵשֶׁם יִתְבַּרֵן, לְכַטֵּל רְצוֹנוֹ עֲבוּר רְצוֹן הֵשֶׁם יִתְבַּרֵן^כ, זֶה נִקְרָא שְׁלֹו, מָה שֶׁמְכַטֵּל וּמְכַנִּיעַ רְצוֹן עֲצָמוֹ. פִּי לְעִשׂוֹת מְעִשִׂים טוֹבִים, רַק מְעַזֵּר הֵשֶׁם יִתְבַּרֵן, אֲבָל לְמַנוּעַ וּלְגַבּוּר נִגְדַת תְּאֵאוֹתוֹ וּרְצוֹנוֹ, זֶה נִקְרָא מִשְׁלֹו^כ.

וְכְמוֹ שֶׁאִיתָא בְּמִדְרָשׁ, יָרָא ה' בְּנֵי וְמֶלֶךְ (משלי כד, כא), הַמְלִיכָהוּ עֲלֶיךָ כּוֹ', עֵיַיִן שֶׁם פְּרָשַׁת וְאִתְחַנְּנִי. הוּא בִּיטוּל רְצוֹנוֹ פְּנִ"ל, וְעַל יְדֵי זֶה גַּם בֵּן נֹתְנִין לוֹ מְלוּכָה, מְלֶךְ

ב, כי אין כל העולם יכול לקבל אור השכר של מצוה ודבור הגון, כי הוא מאין סוף ברוך הוא... וניצוץ כלול מכולו, והעולם יש לו סוף. וראה תפארת ישראל ריש פרק ס: בפרק קמא דקידושין אמר שם דאליבא דרבי יעקב שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, והטעם הוא כמו שפירשנו, כי אין המצות דברים טבעיים כאשר העולם הזה עולם הטבע, רק המצות הם אלהיים, ולכן שכר המצות בהאי עלמא ליכא.

מה. ראה ויק"ד כז, ב.

מו. ז"ל הגמרא: אמר רבי יוחנן, שלשה מכריז עליהן הקדוש ברוך הוא בכל יום, על רווק הדר בכרך ואינו חוטא כו'. וראה תנחומא וישב ה: ילמדנו רבינו גדול שבנאמנים איזהו, כך שנו רבותינו... ורווק הדר בכפר בשכונות זונות ואינו חוטא, אין נאמן גדול מזה, אין את מוצא נאמן גדול כיוסף, שהיה במצרים, שכתוב בהן אשר בשר חמורים בשרם (יחזקאל כג, ט), והוא בן שבע עשרה שנה, ולא נחשד על העריות.

מז. הובא בהערה מ.

מח. ראה אבות פ"ב מ"ד: בטל רצונך מפני רצונו.

מט. ראה מאמר הקודם.

נ. ראה דבר' ב, לג: ירא את ה' בני ומלך וגו' (משלי

יוסיפו אור מעשיהם הטובים, רק שצריכין לידע שאין האור על ידי כח עצמות שלהם, רק על ידי שכן צוה השי"ת... ועל ידי זה יכול כל אדם להתחזק, לידע כי כל אחד מישראל ראוי לקיים המצוה כרצונו יתברך, אף שאין בכח האדם, רק על ידי שהשי"ת עוזר ונותן כח לקיים. וכן פירש **א"ז מו"ד זצלה"ה** מה שאומרים אשר קדשנו במצותיו, שעל ידי הצייוו נתן כח שנוכל לקיים המצוה. וראה עוד ויקרא תרל"א ב: כי מי יכול לגשת לעשות רצון השי"ת, רק על ידי כח המצוה, שקדשנו במצותיו וצונו, וכן פירש **א"ז מו"ד זצלה"ה** כי המצוה נותנת כח שנוכל לעשותה. וראה שם הערה י.

מב. ראה מאמר הבא. וראה פנים יפות בפרשתנו בפסוק את האלהים אני ירא.

מג. ז"ל הגמרא: תנן כל העושה מצוה אחת מטיבין לו. עשה אין לא עשה לא, ורמיניה ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה. אמר ליה התם כגון שבא דבר עבירה לידו וניצול הימנה, כי הא דרבי חנינא בר פפי תבעתיה היא מטרוניתא כו'. [וראה תיבת גמא (להפ"מ ג) משפטים אות ה].

מד. ראה מאור עינים סוף פרשת בשלח: בעש"ט ע"ה נבג"מ אמר, שכר מצוה בהאי עלמא ליכא (קידושין לט,

עַל יִצְרָךְ. כִּי כַּאֲשֶׁר הָאָדָם מְכַנֵּיעַ אֶת עַצְמוֹ פְּרָאוֹי לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, מִמִּילָא נִכְנַע הֵטְבַע וְכָל הַבְּרִיאָה אֵלָיו, כִּי פִינּוֹן שְׁהוּא נִכְנַע, נִמְצָא פִי עַל יְדֵי הַכְנַעַת הַכָּל אֵלָיו, נִכְנַעִים לְהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ, וְזֶה תְּשׁוּקַת כָּל הַנְּבִרָאִים וְהֵטְבַע גַּם כֵּן, וְזֶה וּמְלַךְ כו"א: (תרל"ב ז)

וַיִּקְרָאוּ לְפָנָיו אֲבִרָךְ וְגו' (מא, מג).

בְּשֵׁם אֱמוּנָתוֹ ז"ל, עַל מַלְכוּת יוֹן נֶאֱמַר (דניאל ב, לב) וַיִּרְכַּתְיָה דֵי נַחֲשׁ, בַּאֲשֶׁר הוּא מְכוּוֹן לְמְנוּעַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּח הַהוֹדָאָה וְהַפְּרִיעָה לָהּ, פְּעֻנֵין שְׁאֲמָרוּ חֲזו"ל (ב"ק טז, א) מִי שְׁאִינוּ פּוֹרְעֵ בְּמוֹדִים שְׁדָרְתוּ נַעֲשֶׂה נַחֲשׁ, וְלִכֵּן בַּחֲנוּפָה תִּקְנֵנוּ הוֹדָאָה (שבת כא, ב), עכ"ד ז"ל.

ומלך (משלי כד, כא), המליכהו עליך כו', מלך על יצרך כו', שיהיו תוקעין לפניך כמלך כו'. כי בודאי כל עניני עולם הזה לכבודו ברא (אבות פ"ו מ"א), וכפי מה שהאדם מקבל עליו מלכות שמים כראוי, כן כפויים הכל אליו, כי מלכות שמים חל על ידו לכל הנבראים, וכל נברא נמשך בטבעו אחר מי שיוכל להמשיכו לחול עליו מלכות שמים, וגם היצר הרע עצמו מבקש להיות נכנע בעל כרחו תחת הצדיק, ולזאת [היה] יכול משה רבינו ע"ה להשתמש במלכות בעולם הזה, כי היה בטל לגמרי להשי"ת כו'. וראה לך לך תרל"ז ג.

גב. ראה מהרש"א שם ד"ה דתניא. וראה נתיבות עולם נתיב העבודה פרק י: ובפרק קמא דבבא קמא (טז, א) תניא שדרו של אדם לאחר שבע שנים נעשה נחש, והני מילי דלא כרע במודי. ודבר זה, כי הנחש היה הולך בקומה זקופה שהיה מלך שבחיות (סוטה ט, ב), ונטל השם יתברך זקופה שהיתה לו מתחלה, מפני כי היה מסית האדם עד שהיה מין וכופר בעיקר לגמרי, כמו שאמרו זכרונם לברכה במסכת סנהדרין (כט, א; לה, ב), והיה מסיתו שלא יכרע האדם אל השם יתברך כלל, ולכן כאשר נתקלל הנחש, קללה שלו על גחונך תלך (ג, ד), שיהיה בטל זקופה שלו, ולכן מי שאינו כורע לפני השם יתברך נעשה גם כן שדרו שלו נחש, שבטל זקופתו בשביל זה, ודוקא שדרו שלו, מפני כי זקופת האדם היא בשדרו שלו, ולכן שדרו שלו נעשה נחש, שגם הנחש בשביל שהיה מסית האדם שלא יהיה נכנע אל השם יתברך ולא יכרע לפניו נתקלל בשביל זה על גחונך תלך, שילך שלא בזקיפה.

גג. ראה חנוכה תרמ"ה ד"ה היונים: וכאשר שמעתי ממנו ז"ל דכתיב ביה (דניאל ב, לב) מייעוהו וירכתיא די

כו, א), מהו ומלך, אברהם שירא אותי לא המלכתי בעולם, שנאמר (יד, יז) אל עמק שוה הוא עמק המלך. יוסף שירא אותי, דכתיב (מב, יח) את האלהים אני ירא, לא המלכתי בעולם, ויוסף הוא השליט על הארץ (שם יז). דבר אחר ירא את ה' בני ומלך, ומלך על יצרך כו'. וראה הגהות האמרי אמת ז"ל כאן שצ"ל למדרש פרשת בהעלותך. וראה במ"ד טו, יד: וידבר ה' אל משה לאמר, עשה לך שתי חצוצרות כסף (במדבר י, א ב), זה שאמר הכתוב (משלי כד, כא) ירא את ה' בני ומלך, מהו ומלך, המליכהו עליך. דבר אחר ומלך, המלך יצר טוב על יצר הרע שנקרא מלך, שנאמר (קהלת ט, יד) ובא אליה מלך גדול וסבב אותה... וכל מי שהוא ירא מן הקב"ה סופו ליעשות מלך, ממי אתה למד, מאברהם, על ידי שנתיירא מן הקב"ה נעשה מלך, שנאמר (כב, יב) כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ומנין שנעשה מלך, שנאמר אל עמק שוה הוא עמק המלך, מהו שוה עמק המלך, שהשווה הכל ונטלו עצה וקצצו ארזים ועשו כסא והושיבוהו מלך עליהם, ולא תאמר אברהם בלבד, אלא אפילו משה שנתיירא מן הקב"ה, [שנאמר (שמות ג, י) ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים], נעשה מלך, [דכתיב (דברים לג, ה) ויהי בישורון מלך], לכך כתיב ירא את ה' בני ומלך, עשה לך שתי חצוצרות כסף, שיהיו תוקעין לפניך כמלך.

גא. ראה בהעלותך תרל"ג א: בכל דבר יש נקודה חיות מהשי"ת, רק שהכל תלוי בעבודת האדם לעורר התלהבות להטות הכל להשי"ת, כי כפי רצון וחשק האדם, מעורר רצון בכל הצברים שכפויים תחת ידו והם ברשותו. ובמדרש (במ"ד טו, יד) בחצוצרות, ירא ה' בני

וְהִנֵּה זֶה הַיּוֹנֵן בְּחִינַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק, שְׁנִקְרָא אַבְרָהָ, אֵב בְּחֻמְהָ וְרַךְ בְּשָׁנָיִם (רש"י; ב"ר צ, ג), וְכִי נִקְרָא בֶן רַק בִּימֵי נְעוּרָיו. רַק הַפִּירוּשׁ כְּמֵאמֶר חַז"ל (תענית כ, א) לְעוֹלָם יֵהָא אָדָם רַךְ כְּקִנְיָה, וְאִף בְּהִיּוֹתוֹ חֲכָם וְעֵבֶר עָלָיו שָׁנָיִם רַבִּים^י, צָרִיךְ לִהְיוֹת בּוֹ עֲנִיָן הַבֵּיטוּל וְהַכְרִיעָה לְהִשָּׁם יִתְבָּרַךְ^י.

וְהִנֵּה הַשְּׂדֵרָה מְעַמְדַת הָאָדָם עַל רַגְלָיו, וְהִיא עֲצָמָה נוֹתֶנֶת כַּח הַהֲכָרְעָה^י, וְהִיא עֵיקַר חַיֵּית הָאָדָם. וְזֶהוּ שֵׁם אַבְרָהָ, לְהִיּוֹת יוֹסֵף מְקוֹר הַחַיּוּת^י, וּמִצַּד זֶה שֵׁישׁ בּוֹ תְּמִיד הַתְּחַדְּשׁוֹת הַחַיּוּת, לְכֵן הוּא רַךְ כְּקִנְיָה, וּבְזֶה שׁוֹלֵט בְּרַכָּה, וְנִקְרָא אַבְרָהָ^י, כְּנ"ל: (מקץ שבת חנוכה תרל"ז ה)

וְתִרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּעֲקֹב הָעָם אֶל פְּרַעֲהַ לֶלְחֶם וַיֵּאמֶר פְּרַעֲהַ לְכָל מִצְרַיִם לְבוֹ אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֵאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ (מא, נה).

בְּפִסּוּק אֲשֶׁר יֵאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ, פִּירֵשׁ רַש"י שְׁצִוָה אוֹתָם לְמוֹל. וְזֶה נִחְשָׁב לוֹ לְחֻטָּא, כְּמוֹ שְׂאִיתָא בְּסַפְרֵי הַקְּדוּשִׁים^י עַל שְׁחַתְתָּם אוֹת מִיְלָה בְּמִצְרַיִם. אֲךָ נִרְאָה, כִּי לְאֲשֶׁר הָיָה צַדִּיק נִבְדָּלִים, לֹא הָיָה יְכוֹל לְזוֹן אוֹתָם בְּלִתי שְׂיִמּוּלוֹ, וְכֵן הִלְשׁוֹן בְּמִדְרָשׁ (ב"ר צא, ה) אֵינִי זֶן אֶת הָעֲרָלִים כו'^י. עַם כָּל זֶה נִחְשָׁב לְחֻטָּא, כִּי הַצַּדִּיק צָרִיךְ לְסַבּוֹל הַפֶּל, וְלִמְצוֹא תִקְוָה עֲבוּר כָּל אֶחָד כְּעֶרְפוֹ: (תרל"ז ד)

נז. ראה זוה"ק מקץ קצד, א; קצח, א.
נח. 'אברך' לשון ברכה. [ראה הכתב והקבלה: אברך... ובעלי לשון אמרו אברך כמו הברך... ולי נראה שהוא ענין ברכה, וטעם אברך, זה הוא האיש המביא ברכה קרב הארץ כו'.]
נט. ראה פרי עץ חיים שער חג המצות פרק ז; סידור האר"י הגדה של פסח בפסקא הא לחמא עניא.
ס. ראה גליון מאמרי שפת אמת וישב עמ' ד, עמ' ו ובהערה מב.
סא. ז"ל המדרש: כיון שחזק הרעב בארץ, נתקבצו המצרים ובאו אצל יוסף, אמרו לו תנה לנו לחם, אמר להם אלהי אינו זן את הערלים, לכו ומולו את עצמיכם ואתן לכם. וראה עוד תנחומא מקץ ז.

נחש, דאיתא בגמרא (ב"ק טז, א) מי שאינו כורע במודים שדרתו נעשה נחש, לכן תקנו הודאה (שבת כא, ב), שאחר שיצאו מתחת ידי יון היו יכולין לכרוע כראוי להש"ת כו'. וראה עוד שם תרנ"ד ד"ה ואדוני מו"ד: **ואדוני מו"ז** ז"ל אמר כי על כן תקנו בהודאה, דכתיב וירכתיה די נחש, שאינו מניח לכרוע עצמו כראוי לפני הקב"ה, כי כחו בירך, וזה שאמרו חז"ל מי שאינו כורע במודים... שדרתו נעשה נחש, וכשגברו על קליפת יון תיקנו שבח במודים (ראה שבת כד, א וברש"י ד"ה מה תפלה), עכ"ד ז"ל.
נד. ראה איוב לב, ז: ורוב שנים יודיעו חכמה.
נה. [ראה סופרנו: ויקראו לפניו אברך, כמו הברך, כלומר כל איש יכרע על ברכיו כו'.]
נו. הכריעה.

וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אָחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וּגְו' וַיִּכַּר יוֹסֵף אֶת אָחָיו וְהֵם לֹא הִכְרָהוּ (מב, ז ח).

מִזֶּה שְׁלֹא הִכִּירוּ בּוֹ הַשְּׂבָטִים שֶׁהוּא יוֹסֵף, פִּי זֶה כַּחַס יוֹסֵף הַצַּדִּיק, וְיֵהִי בְּבֵית אֲדוֹנָיו כּו' (לט, ב), שְׂיִכּוֹל לְהִסְתִּיר עֲצָמוֹ כּו' סב: (תול"ב ב)

וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רְחֵמִים לְפָנַי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אָחֵיכֶם אַחֵר וְאֵת בְּנֵימִין וּגְו' (מג, יד).

בַּפְּסוּק וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רְחֵמִים, פִּירֵשׁ רַש"י מִי שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דִּי יֵאמֵר לְצָרוֹתַי כּו' סב: לְהַבִּין עֲגִין מְשַׁל הַזֶּה, פִּי הוּא גּוֹפָא צָרִיךְ בִּיאוּר, מְפָנִי מִזֶּה אָמַר הַקְּב"ה לְעוֹלָמוֹ דִּי.

אָמְנָם פִּירוּשׁוֹ, הָעוֹלָמוֹת הֵם הַתְּפַשְׁטוֹת כַּח מְאָמְרֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, וְהֵנָּה עַל יְדֵי זֶה

להפליא, שאחיו החכמים והצדיקים לא הכירו בפרצוף פניו גודל מעלתו... והרי ישבו אתו בסעודה והאריכו עמו איזה שעות כנראה מהכתוב, ולא הכירו צדקתו, ולא דבר קטן הוא להסתיר עצמו בפני אנשים חכמים וקדושי עליון כאלה.

וראה לקוטי יהודה בפרשתנו: ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח (מא, מה), פירש רש"י ז"ל מפרש הצפונות וכו', עיין שם, האמרי אמת זצ"ל דקדק לפי זה היה צריך להיות נקרא פענח צפונות, ואמר שמרמז בזה שיוסף הצדיק היה לו זה הכח שהיה יכול להסתיר את עצמו, וזה פירוש צפנת פענח, שהיה מצפין הנגלה. וראה תרמ"ד ב.

[וראה מגדולי החסידות, תולדות רבינו השפת אמת, עמ' כט: מסופר שכשנעשה רבי שלחו זקני חסידי פשיסחא לתהות על קנקנו. כשבאו אליו אמר אליהם, באתם לרגל אותי, הכתוב מספר שהשבטים לא הכירו את יוסף וחשבוהו למצרי, ותמוה שיחשבו את יוסף הצדיק למצרי, אלא שהצדיק האמיתי כמו יוסף יכול להסתיר את עצמו עד שיחשבו אותו לגוי].

סג. ז"ל רש"י: ואל שדי [יתן לכם רחמים]... מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי, שלא שקטני מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין.

סב. ראה ויגש תרל"ד ג: [ויפול על צואריו (מו, ט), פירש רש"י אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף, ואמרו רבותינו שהיה קורא קריאת שמע], ומה שיוסף לא קרא קריאת שמע, אמרנו כבר, כי זה בחינת יוסף שיכול להצניע עצמו, שלא יהיה ניכר על פניו את מהותו. וזה מרויח האדם על ידי נסיון מרוחק, שמחזק עצמו, על ידי זה מרויח שיכול להיות טוב בדרך הסתר גם כן, כנ"ל.

וראה פרי צדיק ויגש אות יג: מה שנאמר ביוסף (מב, ז) וירא יוסף את אחיו ויכירם ויתנבך אליהם... יש לומר שמפני שעלה על דעתו פן יכירוהו אחיו שהיו קדושי עליון על ידי הזיו מאור פניו שלו, ועל זה התנבך, שהטמין והסתיר את המאור פנים שלו בקרבו שלא יכירוהו, וכמו שידוע בקדושי עליון שביכלתם לעשות כן להטמין את עצמם עם בחינת קדושתם שלא יכירום. וראה שם משמואל ויגש תרע"ז עמ' רצו: ועל כן נמצא ביוסף שלא היתה ניכרת צדקתו בתהלוכותיו ובתנועותיו, כמו שכתוב (לט, ו) ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, שפירש רש"י מסלסל בשערו כדי שיהיה נראה יפה, שאין זה ממדת הצדיקים... ונראה דכוונת יוסף להסתיר את מדותיו, כדי שיהיה כחו כח נסתר ועליון יותר, וכמו שבכלל בניה של רחל תפסו פלך שתיקה (ב"ר עא, ה), וכן נראה כחו יפה בזה להסתיר עצמו עד

הִיָּה בְּכַח רֹב הַמְדַרְיגוֹת מִזוּ לְזוּ עַד שְׁנַעֲשֶׂה עוֹלָם הַשֶּׁפֶל הַזֶּה שְׁנִמְצָא הַתְּנַגְדוֹת לְקְדוּשָׁה, וְעַל זֶה הִתְפַּשְׁטוֹת אָמַר הַשֵּׁם יִתְבַּרַךְ דִּי^ט.

פִּי בְּאֵמֶת זֶה נַעֲשֶׂה בְּעִבּוֹר עֲבוּדַת הַצְדִּיקִים, לְהַפּוֹךְ מֵרְמָתוֹק, וּלְבָרֵךְ הָאֵמֶת תּוֹךְ הַשָּׁקֶר. אֲךָ פִּי לֹא הִיָּה בְּכַח אֲנָשִׁים לְתַקֵּן כָּל פְּנֵי^ה, כַּעֲנִינֵן מֵה שְׁאֲמְרוּ חֲז"ל עֲלֵה בְּלָבוֹ לְבָאוֹת בְּמִדַּת הַדִּין וְשִׁיתֵף עִמּוֹ מִדַּת הַרַחֲמִים (רש"י בראשית א, א), וְלִכֵּן אָמַר לְעוֹלָמוֹ דִּי, מִצַּד הַתְּעוֹרְרוֹת הַרַחֲמִים.

וּבְכַף הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שְׁנַעֲשֶׂה בְּכָלֵל הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּעִבּוּדַת הַצְדִּיקִים, אֲשֶׁר בְּלִי סֶפֶק צְדִיק פִּי־עֵקֵב תִּיקֵן כָּל אֵלֶּה הַמְדַרְיגוֹת, וּבְהַגִּיעַ בְּסוֹף הוֹצֵרְךָ עַל פְּרָחוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים, כְּאֲשֶׁר סוֹף גָּמַר הַבְּרִיאָה הִיָּה בְּצִירוֹף הַרַחֲמִים.

וְזֶה עֲנִינֵן מֵה שְׁאֵיתָא בְּמַדְרָשׁ (ב"ר צב, ב) לְעַת מְצוּא (תהלים לב, ו) כו"ט^י, הִיָּנִנו כְּנִל, שְׁסוֹף הַתִּיקוֹן צְרִיךְ לְהִיֹּת בְּרַחֲמִים וּבְעֵזֶר הַבּוֹרְאִים, וְהִנֵּה הַרְגִּישׁ אֲבִינוּ יַעֲקֹב פִּי אֵין בְּכַח אֲנוּשִׁי עוֹד לַעֲשׂוֹת רַק עַל יְדֵי תַפְלָה, וְכָל זְמַן שְׁיִכּוֹל לְסִבּוֹל בְּכַח לֹא בִיקֵשׁ עֲזָרָה. וְז"ש מִי שְׁאֲמַר לְעוֹלָמוֹ דִּי, וְהִבֵּן:

טד. ראה תולדות יעקב יוסף שמות אות ג: כי שמעת ממורי פירוש אל שדי, שאמר לעולמו די (הגיה יב, א), כי העולמות היו יורדין ומתפשטין עד עמקי הקליפות, ופן ח"ו שלא יהיה אז מחמת עמקי הקליפות הרע גובר, עד שאמר די וכו'. והוא בכתר שם טוב אות ק. וראה נועם אלימלך וארא ד"ה וארא הב': בגמרא שדי, שאמר לעולמו די, ולכאורה יש להבין מה יוצא לנו מזה שאמר לעולמו די שלא יתפשט יותר, אך הענין הוא שחז"ל השמיענו הטובה הגדולה שעשה עמנו הבורא יתברך, ידידע שהנאצל מה שהוא רחוק יותר מהמאציל הוא נתגשם ביותר, ונמצא אילולי שאמר לעולמו די היה העולם מתפשט לאין קץ, והיו הקליפות מתהווין בעולם מנוקבא דתהומא רבא, ועכשיו שאמר לעולמו די, הוא הטבה שלא נתהווה הקליפות כל כך.

טה. ראה יושר דברי אמת אות ג: ושמעתי מפה קדוש הרב המגיד [רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב]... שנקרא שדי, שאמר לעולמו די (הגיה יב, א), רוצה לומר, שענין העולם היה משתלשל מרוחניות לחומריות, והכל כדי שישוּב על ידי האדם הצדיק במחשבתו הטהורה להיות תענוג גדול, כי שמועה טובה מארץ מרחק (משלי כה,

כה), ותענוג גדול יש לאדם כשמוצא מטמון באשפה, כך יש להשי"ת תענוג שמחומריות גדול יזדככו בני אדם לשוב כבראשונה, ורצה העולם להתפשט יותר, היינו שיהיה חומריות יותר, כדי שיהיה להשי"ת תענוג יותר, ואמר השי"ת לעולמו די, מפני שהבין... אם ח"ו יהיה יותר חומרי לא יהיה באפשרי לשוב עוד האדם לדביקות... וזהו ונשמתי שדי [תבנים] (אייב לב, ח), רוצה לומר, הנשמה הבאה מהשי"ת שנקרא שדי על שם שאמר לעולמו די, תבנים, רוצה לומר, דבר זה תודיע לנו בינה שבנין שלא נברא העולם בעבור החומריות, רק כדי לשוב לשורשו, שאם לא כן למה אמר די, והבן זה. וראה חינוך בית יהודה (לבעל מלא הרועים וקהלת יעקב) פרק ו בשם הרבי מלובלין ז"ע.

סו. ז"ל המדרש: על זאת תפלל כל חסיד [לעת מצוא] (תהלים לב, ו)... לעת מצוי היום, לעת מצוי הדין, לעת מצוי הנפש, לעת מצוי החשבון, כיון שראה יעקב אבינו שנמתצה החשבון, התחיל שופך תחנונים, ואל שדי יתן לכם רחמים [לפני האיש ושלח לכם את אחיכם אחר ואת בנימין] (מג, יד). וראה ויגש תרל"ט ג.

סז. ראה בראשית שנה זו ב.

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוֹכֵאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּסֶף עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאִמְתַּחֲתֵינוּ וּגְו'. וַיִּגְשׂוּ אֶל הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף וּגְו'. וַיֹּאמְרוּ כִּי אֲדֹנָי יָרַד וַיִּרְדֵנוּ בַּתְּחִלָּה לְשֹׁבֵר אֶבֶל. וַיְהִי כִּי בָּאוּ אֶל הַמְּלֹחַן וַנִּפְתַּח אֶת אִמְתַּחֲתֵינוּ וַהֲנֵה כֶּסֶף אִישׁ בְּפִי אִמְתַּחֲתוֹ וּגְו' לֹא יָדַעְנוּ מִי שֵׁם כֶּסֶפֵנוּ בְּאִמְתַּחֲתֵינוּ. וַיֹּאמֶר שְׁלוֹם לָכֶם אֵל תִּירָאוּ אֱלֹהֵיכֶם וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאִמְתַּחֲתֵיכֶם בְּכַסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וּגְו' (מג, יח-כג).

בַּפְּסוּק עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב כּו' כֶּסֶף אִישׁ בְּפִי אִמְתַּחֲתוֹ כּו'. ה' אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאִמְתַּחֲתֵיכֶם בְּכַסְפְּכֶם בָּא אֵלָי כּו'. יֵשׁ לוֹמַר עַל דֶּרֶךְ הַרְמָזוֹ, גַּם בַּמִּדְרָשׁ (ראה ב"ר צג, י) וּבִזְוֵה"ק (מקץ רב, א) כְּתוּבוֹ לְלַמּוֹד מִזֶּה פָּתַח לְיוֹם הַדִּין ס"ח.

כִּי הֵם הָיוּ צַדִּיקִים הַשְּׁבָטִים, וְלֹא הָיָה בָהֶם חַטָּא. אֲךָ הַצַּדִּיק, אִף שְׂגוֹבֵר נִגְדוֹ יִצְרוֹ בְּכָל דְּבַר, יֵשׁ לוֹ פָּתַח מִמֶּה שְׂרוּאָה יִצְרוֹ מִתְּגַבֵּר עָלָיו בְּכָל יוֹם (סוכה נב, ב). וְכַפִּי שְׂכָל הָאָדָם, אִם הָיָה הִרְצוֹן אֶמֶת לְשָׁמַיִם, וְעַל יְדֵי שְׂגוֹבֵר יִצְרוֹ וְכָל רְצוֹנוֹ וְחַשְׁקוֹ מוֹסֵר לַהֵשֶׁם יִתְבַּרֵךְ, צְרִיךְ לְהִיּוֹת סֹר מִמֶּנּוּ יִצְרוֹ, כִּי הִרְצוֹן שְׂעוּלָה מִמֶּשׁ לְשָׁמַיִם אֵינְךָ יִחְזוֹר לְהִתְדַבֵּק בַּגְּשָׁמִיּוֹת. אֲבָל בְּאֶמֶת אֵינוֹ כֵּן, כִּי כֵן רְצוֹן הַבּוֹרָא יִתְבַּרֵךְ לְהִיּוֹת הִרְצוֹן רְצוֹא וְשׁוֹב, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת כָּל הִרְצוֹנוֹת שְׂבָאָדָם לַהֵשֶׁם יִתְבַּרֵךְ, וְזֶהוּ תִּיקוֹן הַגּוֹף ס"ט.

זֶה שְׂאֵמְרוֹ עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הוּא הִרְצוֹן", הַשָּׁב בְּאִמְתַּחֲתֵינוּ הוּא הַגּוֹף", כֶּסֶף אִישׁ 'בְּפִי' אִמְתַּחֲתוֹ, הוּא 'לְפִתַח' חַטָּאת רוֹבֵץ (ד, ט). עַל זֶה הַשִּׁיב לָהֶם אֱלֹהֵיכֶם נָתַן כּו' מַטְמוֹן בְּאִמְתַּחֲתֵיכֶם, פִּירוּשׁ, שֵׁשׁ נִיצוּצֵי קְדוּשָׁה נִטְמָנוֹת בַּגּוֹף, וְצְרִיכִין לְהוֹצִיא וּלְבַרֵךְ הַקְּדוּשָׁה, לְכֵן שָׁב הַכֶּסֶף וְהַחֶשֶׁק תְּמִיד לַגּוֹף כְּאֵמֹר, בְּכַסְפְּכֶם בָּא אֵלָי", וְאִף עַל פִּי כֵן הוּא שָׁב", כִּנ"ל.

וְלָכֵן אֵל יִפּוֹל לֵב הָאָדָם עָלָיו, אִף כִּי רוּאָה יִצְרוֹ מִתְּגַבֵּר עָלָיו, עִם כָּל זֶה יֵאָמֵר כִּי מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים עוֹלִין לְשָׁמַיִם: (תרל"ו ה)

סח. ז"ל זהוה"ק: תא חזי, וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף (מג, יח), ומה כלהו הוו גיבירן, כלהו תקיפין, וחד עולימא דאיייתי לון לביתא דיוסף, דחלו, כד ייתי קב"ה למתבע ליה לדינא לבר נש, על אחת כמה וכמה, ע"ש באריכות.

סט. ראה תולדות יעקב יוסף ריש פרשת יתרו: דנודע שהאדם מורכב מחומר וצורה, שהיא הנשמה והגוף. והנה הנשמה תתלהב תמיד לידבק בקונה, רק סיבוב החומר מפסיק הדביקות, ומתאוה גם לחומריים... אכילה [ושתיה], שהיא גם כן צורך גבוה לברר ניצוצין וכיצא בזה, כי אם לזמנים ידועים יכול לגבור הצורה על החומר

לידבק בו יתברך, בסוד והחיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד). והובא בכתר שם טוב אות קי. וראה בעש"ט על התורה בראשית במקור מים חיים אות ס.

ע. עי' ראה תרל"א ד: בכסף... על ידי הרצון והחשק... וכסף לשון נכסף נכספתי (זמר יידי נפש). וראה סוכות תרל"ו ד"ה בפסוק: הכסף הוא... התשוקה שבאדם, מלשון נכסף נכספת (לא, ל).

עא. ראה רבינו בחיי מד, יז: כי הכתוב המשיל את... הגוף לאמתחות, כי הוא אמתחת הנפש.

עב. בחינת רצוא.

עג. בחינת שוב.

וַיֹּאמֶר יְהוָה מֶה נֹאמַר לְאֲדֹנָי מֶה נִדְבַר וּמֶה נִצְטַדֵּק הָאֱלֹהִים מִצֵּא אֶת עֹן עֲבָדֶיךָ וְגו' (מד, טז).

יֵשׁ לְלִמּוּד מֶה שְׂאִיתָא בְּמִדְרָשׁ (ב"ר צב, ט) הָאֱלֹקִים 'מִצֵּא' אֶת עֹן עֲבָדֶיךָ, 'בְּמִמְצָה' הַחֲבִית כּו"ט. וּבְאֵמֶת אִף מִי שְׂאִינוּ יָכוֹל לְמִצּוֹא לְעֲצֻמוֹ חֲטָא, אִף אִם בְּאֵמֶת אִינוּ יָכוֹל לְמִצּוֹא, מְפַל מְקוֹם אֶצֶל הַבּוֹרָא נִתְגַּלָּה שְׂמֵלָא חֲטָאִים. וְהֵם הַעִיד הַפְּתוּב עֲלֵיהֶם כִּי גַם לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְבַּרְךָ הָיָה רַק שְׂמֵצָא לְהֵם חֲטָאִים, וְעַם כָּל זֶה אָמְרוּ מֶה נִצְטַדֵּק, שְׁלֵא הָיוּ יְכוֹלִין לְהָרִים פְּנֵיהֶם. וְיִכּוֹלִין לְלִמּוּד קַל וְחוֹמֵר מְזָה אֵיךְ לִיבוֹשׁ מִהֵשֵׁם יִתְבַּרְךָ בְּכָל עֵת:

עד. ז"ל המדרש: ויאמר יהודה [מה נאמר לאדוני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך] (מד, טז). מה נאמר לאדוני, בכסף ראשון; מה נדבר, בכסף שני; מה נצטדק, בגביע. מה נאמר לאדוני, במעשה תמר; מה נדבר, בבלהה; ומה נצטדק, בדינה... אם נאמר לך חטאנו, גלוי וידוע שלא חטאנו, ואם נאמר לך שלא חטאנו, האלהים מצא את עון עבדיך, אמר רבי יצחק שזא בעל חוב מקום לגבות שטרו, אמר רבי יצחק כזה הוא ממצה את החבית ומעמידה על שמריה.

וראה עין יוסף: אם נאמר לך חטאנו, בדבר הגביע זה לא יתכן, באשר גלוי וידוע שלא חטאנו, ואף אם נאמר שלא חטאנו בגביע, על כל פנים האלהים מצא את עון עבדיך מצד אחר, דהיינו ממכירת יוסף... וסיבב עתה לפירוש ממנו. וראה מהרז"ו: ממצה את החבית, מצא מלשון מיצוי, כמו שכתוב (ויקרא א, טו) ונמצה דמו, ובלשון חז"ל כשתמצי לומר [ראה יד מלאכי אות שלג].

עה. ראה במ"ד יג, יח: אף על פי שאידע לשבטים שבא לידיהם מכירת יוסף, את סבור שלא היה בא לידם אותו המעשה אלא אם כן היו רשעים במעשה אחרים, לאו, אלא צדיקים גמורים היו, ולא בא לידם חטא מעולם אלא הוא, הדא הוא דכתיב (סב, טא) ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנטנו [על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו על כן באה אלינו הצרה הזאת], שהיו מפשפשים בעצמם למה אירע להם תפיסת מצרים, ולא מצאו אלא זה בלבד, ומתוך גנותם סיפר הכתוב שבחם שלא היה בידם עון

אלא זה בלבד. וראה ויגש תרל"ז ג: והנה לא נשכח מהם החטא זה יותר מעשרים שנה, שאמר האלקים מצא כו' עון עבדיך (מד, טז), עון המיוחד, כי לא היה להם חטא אחר. וראה לקוטים לח, א ד"ה בפסוק: בפסוק האלקים מצא כו', יש להתבונן בלשון הזה ולראות עצמינו, איך שכל אחד רואה עצמו מלא עוונות, ומעט אשר יהיה צדיקים בעיני עצמם, ואף מי שצדיק בעיניו, הרבה מן הטועים ומרמה דעת עצמו, וגם כי יחפש וימצא, ואף אם המצא ימצא אחד מאלף שיהיה נקי מחטאים, אבל אם לו לא גלי, אבל קמיה דקוב"ה גליא איך החטאים סובבים אותו, אבל באלו קדושי עליונים נאמר האלקים מצא, כנראה שכביכול הקב"ה הוצרך לחפש חיפוש אחר חיפוש עד שמצא דבר בין כולן להיות חל עליו שם עון.

ובמדרש (ב"ר צב, ט) מצא בעל חוב כו', כנראה מלשונו כי בין כולן היה חטא, אבל לא היה מספיק כדי חלוקה להיות על כל אחד נקרא אף שם עון, רק על ידי הצטרפות כל המעשים דראובן ויהודה ומכירת יוסף, היה בין כולן איזה נקודה שניכרת רק לה' שיש בה עון כנ"ל. ובמדרש (שם) כזה שהוא ממצה את החבית כו', ודורש מלשון מיצוי וסחיטה, שסוחט וממצה והיתה נמצאת זאת הנקודה. ומיד כששבו על זה, שאמרו מה נאמר [לאדוני מה נדבר ומה נצטדק האלהים מצא את עון עבדיך] (מד, טז), ויגש כו' בי אדני (שם יח), שמיד אמר ה' בי, כמו שכתב אר"י ז"ל (לקוטי תורה ויגש), כי נשארים נקיים, כנ"ל.

בפשטות

וְהָיָה מִן הַיָּאֵר עֲלֵת שְׁבַע פְּרוֹת יְפוֹת מְרָאָה
 וּבְרִיאוֹת בְּשָׂר וְתַרְעִינָה בְּאָחוּ (מא, ב).
בפרות הטובות כתיב ותרעינה באחו,
פירש רש"י סימן לימות השובע
שיש אהבה ואחדות. אמנם גם זה
 אמת, שקיום שנות השובע תלוי בזה
 האחדות, כדכתיב ותרעינה באחו,
 שהאחדות הוא מזון וקיום להם כו"ה.

גם רמז ותרעינה באחו, שכל הגלות
 התחיל על ידי מחלוקת שהיה בין

וְהָיָה מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וְגו' (מא, א).
 ויהי מקץ שנתים כו'. נראה דהיה
 החלום בליל ראש השנה,
 וכדאמרין (ר"ה י, ב) בראש השנה יצא
 יוסף מבית אסורין. וכן 'ויהי', כמו
 שכתוב (איוב א, ו) 'ויהי היום, שדרשו על
 ראש השנה (זוה"ק בא לב, ב). ולכן נתפעם
 רוחו ביותר, כמו שכתב מהרש"א
 בכרכות (פרק ג' ובפרק הרואה') עיין
 שם, דחלומות של ראש השנה הם
 מתקיימים ביותר:

למיור בשדה ששם מקום המרעה, על כן דורש
 נוטריקון, אחו, אחוה ואהבה. וראה נור הקודש: וכן
 בשבע השבלים דקדק לומר עולים בקנה אחד' (מא,
 ה), לסימן שבשנות השובע הם אחים ורעים זה לזה
 באחדות אחד.

וראה ילקוט מקץ רמז קמז: והנה מן היאור עולות
 שבע פרות, בשעה שהשנים יפות הבריות נעשו אחין
 אלו לאלו, ותרעינה באחו, אחוה ואהבה בעולם... וכשהן
 רעות נעשין אחרים לחבריהם, שנאמר (שם א) שבע
 פרות 'אחרות', שהופכות פניהם מהן. וראה עוד
 תנחומא ישן מקץ ג.

ה. ראה חתם סופר וישב: לך נא ראה את שלום
 אחיך ואת שלום הצאן והשיבני דבר (לו, יד), פירוש,
 כי השלום מרבה שפע וברכה, על דרך שאמרו חז"ל
 (ראה בי"ט נט, א) על פסוק (תהלים קמז, ד) השם גבולך
 שלום חלב חטים ישביעך, והיה ברכה מרובה בצאנו
 של יעקב אבינו ע"ה על כי היה שלום גדול בין האחים
 כולם, זולת יוסף הוא הביא דבה, וגם בעיני יעקב אבינו
 ע"ה רע, על כן ראה נא שלום אחיך, הבט וראה רב
 שלום שבין שארי אחיך, ומזה נולד שלום הצאן, על
 כן גם אתה השיבני דב"ר דייקא, ולא תשיבני דבה
 עוד.

א. המאמרים הם מספר שפת אמת לקוטים, חוץ
 כשצוין אחרת.

ב. ראה שם י"ה, ב ד"ה מעשה בחסיד אחד: ולפי
 שחלומות של ליל ראש השנה יותר אמתיים, שהוא יום
 הדין, דלכך מתעניין בו כל ימיו מי שרואה חלום (ש"ע
 הל' ר"ה סימן תקצ"ז סעיף א), וכהיא עובדא דבני אחתיה
 דרבי יוחנן בן זכאי דחזו להו בחלמא בראש השנה
 דבעו למחסר שבעה דגרי כו' בפרק קמא דבי"ב (י, א.
 ע"ש ברש"י ומהרש"א, וצ"ט), זה הביאו גם לחסיד זה שהיה
 רוצה להשתמש בחלום בזה הלילה של ראש השנה כו'
 ג. ראה שם נה, א ד"ה שלשה צריכין רחמים.

ד. ז"ל רש"י: יפות מראה, סימן הוא לימי שובע,
 שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה
 בחברתה.

וראה ב"ר פט, ד: והנה מן היאור נעולות שבע
 פרות יפות מראה ובריות בשר ותרעינה באחון (מא,
 ה), בשעה שהשנים יפות, הבריות נעשין אחין אלו
 לאלו, ותרעינה באחו, אהבה ואחווה בעולם... וכן הוא
 אומר (תהלים עב, א) ישאו הרים שלום, אומר רבי אחא,
 נשאו הרים נשיאתן (כלומר מה שעליהם לישא, כלומר
 פירות הרבה, אז) שלום לעם (פירוש, עין טובה בעולם
 ושלוש בעולם). וראה מהרז"ו: ותרעינה באחו, הוה ליה

אין אתו ואני שמעתי עֲלֵיךָ לְאָמַר תִּשְׁמַע
הַלֹּם לְפָתוֹר אֶתוֹ. וַיִּעַן יוֹסֵף אֶת פְּרִיעָה
לְאָמַר בְּלִעְדֵי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלֹם
פְּרִיעָה (מא, טו טז).

בלעדי אלקים יענה בו, במדרש (ב"ר פט,
ט) תלה הגדולה בבעליה, רוצה
לומר, שכל ידיעתו לפתור, הוא על ידי
הסתלקות עצמותו, שנתבטל אל הקב"ה,
ועל ידי זה עצמו יודע לפתור:

הי פריעה אם תצאו מזה כי אם גבוה
אחיהם הקטן הזה (מב, טז).

האמרי אמת ז"ל אמר בשם אביו השפת
אמת ז"ל שאמר, למה לא לקחו
השבטים איש אחר ואמרו שזה בנימין
אחיהם. אך יעקב אבינו ע"ה היה איש
אמת¹, וכל זמן שלא ראה עוולה מאדוני
הארץ (יוסף) הלך עמו בדרך אמת, כי
מה שאמר להם מרגלים אתם (שם ט), אין
זה עלילה כל כך, כי שמא נדמו בעיניו
כמרגלים, (ופעם אחרת הוסיף ואמר,
הלא הם באו בעשרה שערים שלא כדרך
כל אדם², וגם במצרים הלכו אל
מקומות שלא כדרך כל אדם³), ולכך גם
לא קילל יעקב אבינו ע"ה את אדוני
הארץ⁴: (לקוטי יהודה)

השבטים, אם כי היתה עצה עמוקה (ב"ר
פד, יג)¹, אבל לא היה יכול להתקיים
כפועל כל שהיה שלום בין השבטים:
(תרמ"ב א)

וינדר שר המשקים את פריעה לומר את
הטאי אני מוזכר היום (מא, ט).

את חטאי וגו', משמע שחטא, וכן כתיב
(מ, א) חטאו משקה מלך מצרים
וגו', ואם כן למה ניצול יותר משר
האופים. וי"ל דזה פירוש הכתוב בפרשה
הקודמת כי אם זכרתני וגו' (שם יד), שזה
עצמו אמר לו יוסף, הרי אתה יודע כי
שניכם שוין בחטא, רק אתה ניצול על
ידי שתזכירני לפרעה, כמו שהיה לבסוף.

ויתכן שלכך ירא שר המשקים
לנפשו כי יגלה יוסף שגם הוא חטא, כי
חשב שבלי ספק יתודע לפרעה כחו של
יוסף, כי בודאי פתר עוד חלומות
לאחרים, בענין שיתודע להמלך, וינקום
יוסף ממנו⁵, על כן הקדים והודה כי גם
הוא חטא. ואין רחוק לומר שרק ב'
שנים אלו ישב על כנו, וכבוא יוסף
וגילה למלך נתלה גם הוא:

ויאמר פריעה אל יוסף הלום הלמתי ופתר

אדוני שעירה (לב, יד), אמר רבי אבהו, חזרנו על כל
המקרא ולא מצאנו שהלך יעקב אבינו אצל עשו
להר שעיר מימיו, אפשר יעקב אמתי היה ומרמה
בו, אלא כו'.

ט. ראה רש"י שם יב; ב"ר צא, ו.

י. ראה ב"ר שם; תנחומא מקץ ח.

יא. ראה עוד ד"ה ואל שדי.

1. וראה תנחומא וישב ד.

2. על שלא הזכירו, ויגלה לפרעה כי גם הוא חטא כשר
האופים ודינו לתליה.

3. ראה ב"ר ע, ז: יעקב אמתי, דכתיב (מיכה ז, ט)
תתן אמת ליעקב. וראה זוה"ק ויצא קסא, א: ודובר
אמת (תהלים טו, ב), דא יעקב, ודאי יעקב באמת
אתדבק, וראה ב"ר עח, יד: עד אשר אבוא אל

ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש וגו', ואיתא במדרש (ב"ר צב, ב) כיון שראה יעקב אבינו שנתמצה החשבון, התחיל שופך תחנונים ואל שדי יתן לכם רחמים וגו', עיין שם, ואם היה מקלל אותו, אז היה ח"ו מקלל את עצמו, כי הוא היה יוסף הצדיק בנו: (לקוטי יהודה)

וַיֵּרָא יוֹסֵף וְגו' וַיֹּאמֶר לְאַשֶׁר עַל בֵּיתוֹ הִבֵּא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבְּיָתָה וּמִבְּחַ מִבַּח וְהִבֵּן וְגו' (מג, טז).

[במדרש] (צב, ד) ומבוח מבח והכן, מכאן ששמר יוסף את

השבת, אין והכן אלא שבת, כמו שכתוב (שמות טז, ה) [והיה ביום הששי] והכינו. וקשה, דאם כן איך שלח האחים וחמוריהם בבוקר (מד, ג), דהוי יום השבת, וביפה תואר נדחקי, וגם בספר נזר הקדש שכתב שהם לא שמרו שבת רק יוסף^ט, והוא רחוק בעיני.

וַיֹּאמֶר וְשָׂאֵל לָמָּה הִרְעַתֶּם לִי לְהַגִּיד לְאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח. וַיֹּאמְרוּ שְׂאוֹל שְׂאוֹל הָאִישׁ לָנוּ וְלְמוֹלְדֵתְנוּ וְגו' הִנֵּשׁ לָכֶם אָח וְנִגַּד לֹא עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְגו' (מג, ו ז).

שאוֹל שאל האיש לנו, שמעתי בשם השפת אמת מו"ר הק' זצ"ל, שעמד על כפילות הלשון, ואמר שיוסף שאל האחים כל אחד בפני עצמו בחדר מיוחד, וכל אחד אמר לו כן^י:

(שפתי צדיקים^י)

וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לְפָנַי הָאִישׁ וְגו' (מג, יד).

האמרי אמת ז"ל אמר בשם אביו השפת אמת ז"ל שאמר, שיש להתבונן מגודל הסבלנות שהיתה ליעקב אבינו ע"ה אשר גם אחרי שסיפרו לו בניו מזה שעצר את שמעון ואסרו במאסר, מכל מקום לא קילל את אדוני הארץ (שהוא יוסף) בשביל זאת, ואדרבא אמר להם

לבדבר אחד, והיה כל אחד ואחד מאתנו מתירא לומר שקר שמא יאמר אחיו השני אמת ויתפס בשקרן, וכל אחד אחד היה חושב כן. ואם תאמר היה לכל אחד להבין ולהשכיל שבודאי כולם יעלימו את בנימין, על זה אמר היודע נדע, גם כן כפל לשון, כלומר, היתכן שכל אחד מאתנו ידע ויבין שגם חבירו יש לו שכל ובינה כמוהו להעלים את בנימין שלא יאמר הורידו את אחיכם.

יג. במהדורת ב"ב תשנ"ח עמ' מא אות כד.

יד. ז"ל היפה תואר: ...אם כן בשבת שחרית שלח את אחיו, כדכתיב (מד, ג) הבוקר אור ונהאנשים שולחו המה וחמוריהם, ואם שבת הוא איך ישלח את אחיו בזמן שיחללו שבת... ושמא יש לומר שמפני פקוח נפש ביתם העטופים ברעב הותר להם ללכת בשבת כו.

טז. ז"ל נזר הקדש: ומה שנתחד מצות שבת דוקא ליוסף, מבואר הטעם על פי מה שאיתא בזהר פרשת יתרו (צב, א ב)... שמדתו של יוסף למעלה הוא מדרגת שבת שהוא צדיק יסוד עולם, וכן כיוצא בזה כל אחד

יב. וראה לקוטי יהודה: ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו וגו' (מג, ז), האמרי אמת ז"ל דקדק על הלשון שאול שאל, שהוא כפל, ואמר (אולי בשם איזה ספר) שזו היתה תשובת בני יעקב על שאלתו בפסוק הקודם למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם את, על זה ענו לו שאול שאל, היינו שיוסף שאל לכל אחד מהם לחוד בחדר מיוחד וחקר אותנו לנו ולמולדתנו וגו', על כן היינו מוכרחים להגיד לו כל האמת, שלא יסתרו אחד את דברי השני.

וראה נחמד ונעים (להרה"ק ר' ברוך מוקאסוב בעל יסוד האמונה): ויאמרו שאול שאל האיש לנו ולמולדתנו וגו' היודע נדע כי יאמר הורידו את אחיכם. אפשר לפרש כפל לשון שאול שאל והידוע נדע, שהם אמרו בודאי אם היה שואל אותנו במעמד כולנו בוודאי היינו מעלימים את בנימין, שכאשר אחד מאתנו היה משיב ליוסף שאין ילד קטן לא היינו מכחישים אותו, אך הוא התחכם ושאל לכל אחד בפני עצמו אם יכונו כולם

וישחוט עתה הפחותים, ואין הכי נמי שלא היה אז ערב שבת כלל^ט.

אכּן במדרש נשא (במ"ד יד, ב) גבי נשיא דאפרים כתיב בהדיא שבת היה^י, ומשמע שם כשיטת הנזר הקדש^י. [*עייין מדרש תנחומא פרשת נשא (כח)^י, מוכח להדיא דההכנה היה ליום המחרת^י, היינו דהסעודה היה ביום שבת קודש צהרים^י, וממילא הכל ניחא^י]:

לכּן נראה לפרש על פי מה שאיתא בגמרא (ביצה טז, א) שמאי היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת, מצא בהמה נאה קנאה לשבת, מצא נאה ממנה אכל את הראשונה, עיין שם. אם כן, הכי נמי לא קאמר במדרש שהיה שבת, רק אין והכּן אלא שבת, אם כן אמר יוסף טובח טבח והכּן מיד היפה שבהם לשבת, שיחפש למצוא [ה]יותר נאה מאשר לו לשבת,

(קיא, א) דאמרו ליה לרבה בר רב הונא מי עדיפת לן מינה דכתיב (ישעיה נח, א) וקראת לשבת עונג, וי"ל שבת גדולה יותר, על כן ציוה להכין המובחר לצורך שבת. [עייין ביפה תואר ובנזר הקדש שהאריכו לתרין מה שאיתא במדרש דערב שבת היה].

יז. ז"ל המדרש: דבר אחר, מי הקדימי ואשלם (איוב מא, א), מדבר ביוסף שהוא הקדים ושימר את השבת עד שלא נתנה, וטבוח טבח והכּן (מג, טז), אמר רבי יוחנן, ערב שבת היה, ואין הכן אלא לשבת, שנאמר (שמות טז, ה) והיה ביום הששי והכינו וגו', אמר הקב"ה, יוסף, אתה שמרת את השבת עד שלא ניתנה התורה, חייך שאני משלם לכן בנך, שיהא מקריב קרבנו בשבת מה שאין יחיד מקריב, ועלי לקבל קרבנו ברצון, הוי מי הקדימי ואשלם, ומנין שכן הוא, ממה שאמור בענין (במדבר ז, מח) ביום השביעי נשיא לבני אפרים וגו'.

יח. שהשבתים לא שמרו שבת, ורק יוסף היה מיוחד בזה, ולכן בן בנו הקריב קרבן הנשיא בשבת.

יט. ז"ל התנחומא שם: [וטבוח טבח והכּן (מג, טז), אין והכּן אלא מיום לחבירו, שנאמר (שמות טז, ה) והיה ביום הששי והכינו, והרי אין דרך המלכים להכין מיום לחבירו, אמר רבי יוחנן, שבת היה (-למחרת) כו'.

כ. דההכנה של טבוח טבוח היה ביום ששי לצורך סעודת שבת למחרת.

כא. ראה תוסי' השלם כאן: והכּן, ערב שבת היה, והיה ביום הששי והכינו. כי אתי יאכלו האנשים בצהרים, בשבת. וטבח טבח והכּן כי אתי יאכלו בגימטריא 'בששי היה'. יאכלו האנשים בצהרים בגימטריא י'ן ביום השבת.

כב. דההכנה היה בערב שבת, והסעודה ביום שבת, ושלחם ביום ראשון בשבוע.

מן האבות בחר לו מצוה מיוחדת הנוגע למידתו, וממילא אף על פי שיוסף שימר את השבת קודם מתן תורה בעבור תיקון מדתו, מכל מקום לא נתחייבו אחיו בשמירתו, ולפיכך שלח יוסף את אחיו בשבת שחרית, כדכתיב (מד, א) הבקר אור, כיון דאינהו בלאו הכי מעולם לא נזהרו במוצות שבת באשר עדיין לא נצטוו עליו... ועל פי דברינו סרו תלונת היפה תואר, עיין שם. וראה דרשות חת"ס לחנוכה תקצ"ג ד"ה וטבות.

טז. וראה דגל יהודה יהודה (להגה"ח רבי יוד'ל קמינר, חותן רבינו) כאן: במדרש וטבוח טבח והכּן, אין והכּן אלא שבת, ש"ב הרב ר"מ נ"י הקשה דאיך אפשר שהיה זה בערב שבת, הלא נאמר (מד, א) הבקר אור והאנשים שלחו וגו', ואיך הלכו בשבת. ואמרת, דהנה בגמרא (ביצה טז, א) איתא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, ומפרש במהרש"א (שם ד"ה אוכל) דמדת שמאי מעולה וטובה היא, אלא דמדת הלל היא מדת הבטחון, שבוודאי השי" יזמין לו לצורך שבת עוד אחרת נאה ממנה ע"ש. על כן נראה לפענ"ד דגם אליבא דהלל הוא רק כשאין לו אלא בהמה אחת והוא צריך לה לסעודת היום בחול, אין לו להמתין עד שיזדמן לו נאה ממנה לצורך שבת, וטוב שיהיה לו בטחון שיזמין לו השי" לצורך שבת כשיבוא הזמן, משא"כ מי שיש לו הרבה בהמות בוודאי שיש לו להניח המובחר שבהם לצורך שבת, ועל סעודת החול די לו באחרת. ועל כן אצל יוסף שהיה מלך, וכלום חסר אצלו שמנים וטובים, כשהיה צריך לסעודת החול היה מזהיר לאשר על ביתו שיבחר את המובחר לצורך שבת, ובוה קיים גם מדת שמאי, ובאמת בכל יום היה אומר כן. ואע"ג דהשתא היתה הסעודה לצורך אורחים חכמים, כי יודע היה יוסף שהם אחיו השבטים, אמנם הלא איתא בחולין

וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ (מג, לד).

וישתו וישכרו עמו, יש לדייק למה הוכפל, היה די לכתוב וישכרו עמו. ונתיישב לי על פי מה ששמעתי מבן גיסי [מרן שליט"א] בשם אביו שליט"א, דמחמת שהיה כבר כ"ב שנים שלא טעמו טעם יין (ראה שבת קלט, א; ב"ר צב, ה), על כן במעט יין נשתכרו, עכ"ל^כ. ובוה מיושב לשון וישתו, בדרך שתיה,

לא כמשכרים חלילה, רק מטעם הנ"ל נשתכרו: (שפתי צדיק אות לד)

וְאֵת גְּבִיעֵי גְבִיעַ הַכֶּסֶף תִּשִּׂים בְּפִי אֲמַתְחַת הַקָּטָן וְגו' (מד, ב).

האמרי אמת ז"ל אמר בשם אביו השפת אמת ז"ל, שלכך נשתמש יוסף

בגביע כסף ולא בזהב, כי רצה להשתתף בצערו של אביו, יעקב אבינו ע"ה:

(לקוטי יהודה)

